

Днес в броя

Компенсациите
за неприетите
в детска градина
остават 510 лв.

На стр. 2

На стр. 19

Д-р инж. Димитрия Михайлова, лауреат на програмата „За жените в науката“ за 2024 г.: „Кибератаките се усъвършенстват. Това се дължи на развитието на нови технологии като изкуствения интелект и машинното обучение. Но аз съм оптимист, тъй като и методите за защита ще бъдат усъвършенствани“

На стр. 21

Димитър Тодоров, създател на сайта „Видински алманах“: „Всяко поколение съди следващото, но всъщност съди себе си, защото не е осигурило приемственост на традиционните ценности. Тревожат ме резултатите от масовото образование и ниската степен на функционална грамотност, както и агресията между децата“

Българска академия на науките
www.bas.bg

Силата на информацията

®

АЗ·БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg
www.azbuki.eu

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник
на първото официално издание
на Министерството на просвещението –
„Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 3 (1699) 23 – 29 януари 2025 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв.

Снимка Община Варна

Над 640 малки и големи танцьори взеха участие в благотворителния концерт под наслов „За повече варненчета“. Събраните средства от продажбата на билети ще бъдат дарени на фондация „Искам бебе“ за финансиране на инвитро процедури на двойки с репродуктивни проблеми от община Варна

2025-а започва с 25 медала

Общо 25 медала – 6 златни, 10 сребърни и 9 бронзови, спечелиха българските ученици от 21. Жаутиковска олимпиада по математика, физика и информатика. В престижната надпревара от 13 до 17 януари в Астана, Казахстан, те премериха знания с близо 620 ученици от 16 държави, съобщава MediaBricks.

В състезанието България, която е традиционен участник, тази година се представя с 6 отбора – на Софийската математическа гимназия с ръководители Румяна Караджова, Христо Пеев и Линка Кабакчиева, на Националната природо-математическа гимназия в София, воден от Иво Кортезов и Нели Михайлова, на ППМГ „Акад. Никола Обрешков“ – Бургас, ръководен от Динко Раднев и Стефан Иванов, на МГ „Д-р Петър Берон“ – Варна, начело с Иван Ангелов, на столичната Първа частна математическа гимназия с ръководители Ирина Шаркова и Борис Стефанов и сборен тим от представители на „Школа А&Б“ – Шумен, ПЧМГ, ПМГ „Васил Друмев“ – Велико Търново, и Американския колеж – София, предвождан от Никола Каравасилев (Национален учебен център „Каравасилев“) и Димитър Добрев („Школа А&Б“).

Абсолютно първо място и златен медал по информатика печели Борис Михов от Софийската математическа гимназия. Още един златен медал в дисциплината добавя и съотборникът му Александър Гатев. Със сребърно отличие по математика се завръща Лазар Делянов, а по физика – Христо Христов и Юнсин Ху. В тима са още Денис Карабашев и Лазар Тодоров.

В отбора на ППМГ – Бургас, златен медал по математика печели Петко Лазаров, сребро – Ангел Христов, а бронз – Ванеса Калинкова. В надпреварата по физика Калоян Тодоров от МГ – Плевен, завоюва сребърно отличие. В бургаския тим влизат още Михаела Колева, Мария Тодорова и Георги Петков.

Златен медал по математика донася и Веселин Маркович от отбора на МГ – Варна. Сребро заслужава Светослав Арабов, а съотборниците им Дамян Накев – математика, Добромир Ангелов – информатика, и Петър Петров – физика, печелят бронзови медали. В тима са още Боряна Манолова и Александър Георгиев.

На стр. 2

Министър Вълчев очерта приоритетите

МОН ще продължи диалога с партньорите от всички образователни и научни сектори

Министърът на образованието и науката Красимир Вълчев очерта приоритетите в работата на своя екип в следващите месеци по време на разговорите си с ректорите на висшите училища и началниците на регионалните управления на образованието.

Ден след като на 16 януари за втори път пое поста на просветен министър, той проведе онлайн среща с ръководителите на РУО, за да се набележат оперативни мерки за подобряване на работата в предучилищното и училищното образование. Пред тях той постави като приоритет елиминиране на формализма, намаляване на администра-

тивната тежест и промяната от заучаване към функционалност на знанията на учениците.

Министърът отправи и апел към началниците на РУО за професионализъм, отдаденост към работата и безкомпромисност при порочни практики и нарушения в системата.

Една от приоритетните дейности през следващите месеци ще бъде изготвянето на визия за промени в учебното съдържание, като се очаква регионалните управления на образованието да организират обсъждания във всички области на страната.

Приоритет ще бъде също насърчаването на културата на

иновации в образователните институции. „Най-ценният ресурс в системата е креативният учител“, коментира министърът.

Той съобщи, че ще се работи за подготовката на нормативни промени, чиято цел е да се освободи повече време за учениците, учителите и директорите за изпълнение на същинските задачи и да се разтоварят от излишна административна тежест.

Във връзка с план-приема за новата учебна година, просветният министър призова за насочване на младите хора към професионалното образование, техническите специалности, софтуерните науки и матема-

тиката и повече комуникация с училища и родители в този процес. Ще бъде изготвен и списък от мерки за насърчаване изучаването на математика и в това число – промени в учебните програми.

Друг фокус на срещата е и необходимостта от повече работа на терен по Механизма за обхват. Красимир Вълчев акцентира върху включването в задължителна предучилищна подготовка от 4-годишна възраст, защото тя е ключова за езиковата интеграция на децата, чийто майчин език не е българският.

На стр. 2

9 770861 393001

Министър Вълчев...

От стр. 1

Министър Вълчев се срещна и с ректорите на висшите училища, синдикатите в сферата на висшето образование и представители на студентските съвети. Част от очертаните по време на разговора приоритети в сектора са модернизация на системата, по-високи изисквания към студентите, привличане на повече чуждестранни студенти, утвърждаване авторитета на висшите ни училища и облекчаване на административната работа.

На срещата министър Вълчев подчерта нуждата от национално съгласие за обща визия на академичната общност, държавата и бизнеса за това в каква посока трябва да се развива системата на висшето образование.

„Ще работим заедно и ще търсим базов консенсус по основните политики. Няма да има самоцелни реформи, а такива, които са подчинени на интересите на системата и обществото – да модернизираме учебната инфраструктура, да подкрепяме преподавателите, да подобрим качеството и репутацията на висшето образование“, отбеляза министър Вълчев. По думите му, мерките ще бъдат предварително обсъждани, а за конкретните действия ще се търси общо съгласие.

Според просветния министър до голяма степен потенциалът за включване на студенти от Европейския съюз в българската образователна система вече е изпълнен, но все още има какво да се промени по отношение на обучаващите се от трети страни. В тази връзка се предвижда и обсъждането на програма за стипендии и финансиране на обучението на студенти от трети страни.

„Предстоят разговори относно подобряване на процедурата за издаване на визи за обучение, включително и с другите ангажирани министерства. Тези срещи ще се реализират с активното участие на ректорите, за да намерим баланс и най-правилното решение“, добави министър Вълчев.

МОН ще продължи да работи с ректорите за прилагането на най-ефективните решения и по отношение на приема – за разкриването на професионални направления в стратегическите области, но и за недопускане на прекалена фрагментация в системата.

По думите на министър Вълчев, университетските ни преподаватели са изключителни професионалисти, но трябва да изискват повече от студентите си. Той отбеляза още, че за да се подобрят резултатите на българското висше образование, трябва да продължат политиките от последните години, да се инвестира в преподавателите и фокусът да е върху силните професионални направления, каквито всяко българско висше училище има.

В рамките на поредицата от срещи министър Красимир Вълчев разговаря в БАН с председателя на Академията чл.-кор. Евелина Славчева. Обсъдени са финансирането на дейността и научните изследвания на БАН, участието на учени от Академията в национални научни програми и като преподаватели в български висши училища. Председателят на БАН запозна министъра с приоритетите в своята програма за управление на Академията. **АЗБУК**

2025-а започва...

От стр. 1

Още един златен медал по математика печели Андрей Стефанов от отбора на ПЧМГ – София. Сребърно отличие в същата дисциплина заслужава Милен Шуманов. В надпреварата по физика Илия Василев се окичва със сребърен медал, а Александър Николов стига до бронза. В отбора влизат още Сара Илиева, Рени Паскалева и Георги Славчев.

Тимът на НПМГ – София, печели едно бронзово отличие – на Боян Георгиев по информатика. Негови съотборници са Георги Калъков, Орлин Вълков, Никола Петрунов, Крум Стоименов, Дамян Петров и Никола Лилков.

Златен медал по физика за сборния български отбор печели Илия Ников (ПМГ „Васил Друмев“), сребро в същата дисциплина добавя Йордан Петков (Американски колеж – София), а Алберт Иванцов (ПЧМГ) се окичва с бронз. Сребърно отличие по информатика заслужава Симона Христова („Школа А&Б“). Бронзови медали печелят Даниел Койнов („Школа А&Б“) – по физика, и Серкан Рашид („Школа А&Б“) – по информатика. В тима е и Явор Василев. **АЗБУК**

Бургаски таланти блестят на олимпиада по роботика

Снимка ПГКПИ – Бургас

Ученици от две бургаски училища спечелиха медали и награди на Международната олимпиада по роботика в Бусан, Южна Корея.

В престижното състезание участваха отборите от ОУ „Александър Георгиев-Коджакафалията“ и Професионалната гимназия по компютърно програмиране и иновации.

В продължение на пет дни бургаските ученици се конкурираха с над 3000 участници

от 1717 отбора от 23 държави.

Участниците от ОУ „Александър Георгиев-Коджакафалията“ са ученици от V и VI клас: Анислава Касърова, Божидар Каров, Ралица Стаматова и Симеон Маринов.

Техни ментори са Тания Сребрева и Грета Стоянова.

Тимът на Анислава Касърова и Ралица Стаматова спечели бронзов медал в категория „Креативна идея“ (Creative Idea), а Божидар Каров и Симеон Маринов

защитиха отлично своя проект пред журито в категория „Креативна техника“ (Creative Technic).

Професионалната гимназия по компютърно програмиране спечели две специални награди.

Отборите на училището, класирани в състезанието, са съставени от Станислав Ташев (XII клас), Жаклин Янкова (X клас) и Теодор Танев (XI клас).

Техни ръководители са

Калоян Тотев и Росица Найденова.

Световното състезание „Международна олимпиада по роботика за младежи“ (International Robot Olympiad) се провежда за 26-и път тази година. Олимпиадата подобрява уменията за комуникация и сътрудничество в областта на роботиката, позволявайки на младите хора да се развият в бъдещи професионалисти в индустрията. **АЗБУК**

Компенсациите за градина остават 510 лв.

Запазват се и максималните възнаграждения за образователни медиатори, социални работници и помощници на учителя

Без промяна е размерът на компенсацията за деца, които не са приети в градина, за 2025 г. Това става ясно от публикуван за обществено обсъждане проект на заповед на МОН, с която максималният месечен размер на компенсацията за деца, които не са приети в държавни или общински детски градини поради липса на свободни места, е определен на 510 лв.

Сумата е предназначена за компенсиране на извършените от родителите разходи за отглеждане и обучение на деца от тригодишна възраст до постъпването им в I клас, които поради недостиг на места не са приети в държавни или общински детски градини или училища, в които са кандидатствали.

За тях общината по местоживее не е предложила друго равностойно място в общинска детска градина или училище.

До 510 лв. могат да получат и родителите на деца до 3-годишна възраст за компенсация на разходите, пряко свързани с отглеждането, възпитанието и обучението им, когато малчуганите не са приети в общински детски ясли или яслени групи в общински или държавни детски градини поради липса на свободни места. Те могат да кандидатстват за тази сума до 1 септември в годината, в която детето навършва тригодишна възраст.

С другите две заповеди, предложени на обществено обсъждане, са определени максималните възнаграждения,

които могат да получат образователните медиатори, социалните работници и помощниците на учителя, както и кариерните консултанти през 2025 г. Те също остават без промяна спрямо изминалата 2024 г.

Средствата за един образователен медиатор, социален работник и помощник на учителя при нормална продължителност на работния ден са в размер на 18 000, или 1500 лв. при 8-часов работен ден. Нормативът за кариерен консултант е 28 443 лв.

В заповедта е посочено още, че техният брой остава непроменен – 122 души, като най-много са в Столична и София-област – 17, а най-малко – в Разград, където е само един. **АЗБУК**

Лондон обяви от София глобална инициатива за децата

„Над 300 специални училища и домове за деца, лишени от родителска грижа, са закрити и преобразувани през последните 30 години, а децата в тях са приобщени към образователната система.“ Това съобщиха заместник-министърът на образованието и науката Наталия Митева на среща с външния министър на Великобритания Дейвид Лами, който обяви от България началото на глобална кампания за насърчаване на грижата от семеен тип за децата по света, предава Пресцентърът на МОН.

В срещата участваха и министърът на външните работи Георги Георгиев, на труда и социалната политика Борислав Гуцанов и на здравеопазването доц. Силви Кирилов.

„Нашата политика е да осигурим подкрепа и достъп до образование на всяко дете“, каза Наталия Митева.

По думите ѝ, през последните 30 години България е постигнала съществен напредък за това как възприемаме различните деца – ако преди години те са били „скривани“ в специализирани институции, сега са интегрирани в системата на образованието.

През 1994 г. в България е имало общо 312 специални училища и домове за деца, лишени от родителска грижа, като специалните училища са били за деца и ученици с

умствена изостаналост, с различни хронични заболявания, с комуникативни нарушения, с увреден слух и с нарушено зрение, както и възпитателни училища интернати и социално-педагогически интернати. Още от същата година започва тяхното поетапно закриване и преобразуване.

Към момента на територията на страната функционират само пет специални училища за деца със сензорни увреждания – 3 училища за ученици с увреден слух и 2 за ученици с нарушено зрение, както и 2 възпитателни училища интернати и 1 социално-педагогически интернат.

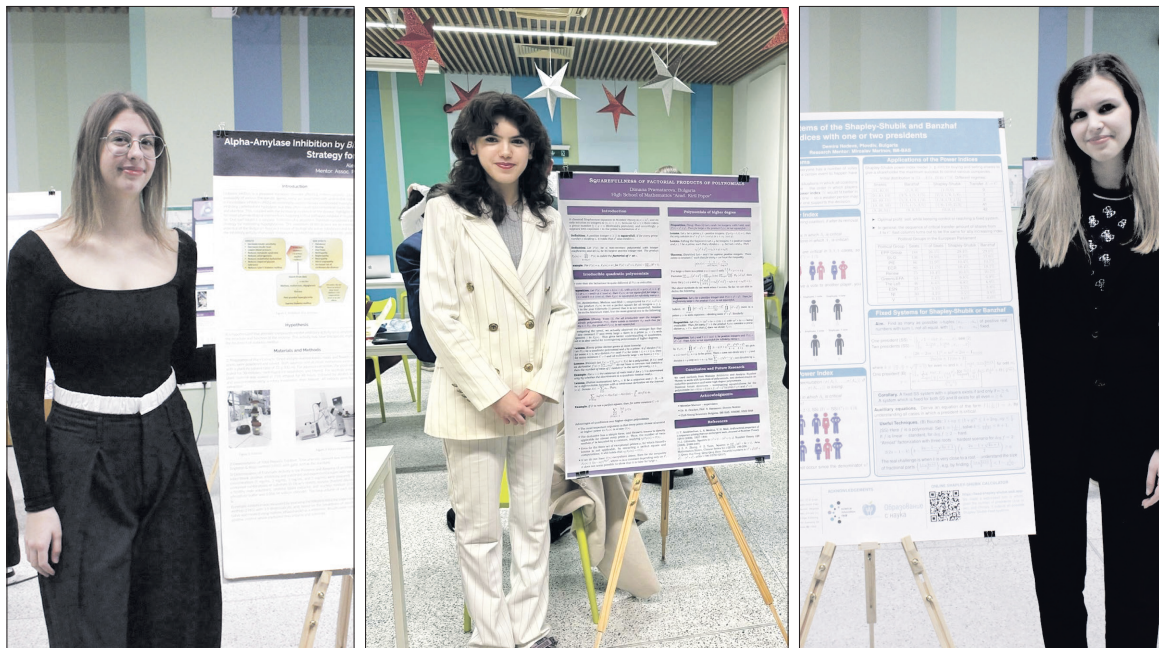
Понастоящем съществуват и 42 центъра за специална образователна подкрепа, от които с общезития са 21.

Избирането на София за начало на глобалната кампания на Обединеното кралство подчертава напредъка на страната ни в усилията за преминаване от институционална грижа за децата към осигуряването на семейна среда, стана ясно при обявяването на инициативата.

В събитието участваха и посланикът на Великобритания Н. Пр. Натаниел Копси, представителят на УНИЦЕФ у нас Кристина де Бройн, главният изп. директор на фондация „За нашите деца“ Мариана Тасева и британският актьор Бари Киогън, който е посланик на кампанията. **АЗБУК**

Отличия за научни разработки на ученици

Четирима от лауреатите на Панаира на науката и иновациите представят България на престижни международни форуми

Александра Николова, Димана Праматарова и Демира Недева (от ляво надясно) ще представят България на Международния научен и инженерен панаир Regeneron 2025 от 10 до 16 май в Кълъмбъс, САЩ

Стела МАРИНОВА

Девет научни разработки на ученици получават награда от тазгодишното издание на Панаира на науките и иновациите, който се провежда в Центъра „Музейко“. Конкурсите е организиран от Института по математика и информатика при Българската академия на науките с подкрепата на Министерството на образованието и науката и в партньорство с клуб „Млади таланти“. Той е част от инициативите, провеждани в рамките на Националната програма „Образование с наука“.

Панаирът цели да открие научни таланти сред младежите на възраст 14 – 19 години, да съдейства в бъдещото им развитие и да даде международен форум на идеите, откритията и иновациите в сферата на природните, социалните, историческите и медицинските науки, информационните и комуникационните технологии и математиката.

„От всички подадени за участие за Панаира разработки се селектират 15-те най-добри, които в рамките на ден се разглеждат на постер от жури. Разработките бяха представени в „Музейко“ и посетителите също имаха възможност да се запознаят с тях“, обясни пред „Аз-буки“ д-р Константин Делчев от Института по математика и информатика.

Лауреатите от конкурса са определени от жури в състав доц. д-р. Димитър Младенов – председател, д-р Жеко Найчов, доц. д-р Христо Костадинов, доц. д-р Десислава Абаджиева, д-р Георги Шарков, доц. д-р Юлиан Цанков.

Големите награди на конкурса и възможността да участват в международния научен и инженерен панаир Regeneron (Regeneron International Science and Engineering Fair) 2025 в САЩ, получават три проекта, а в Международното научно експо

по в Люксембург (Luxembourg International Science Expo) – един.

Международният научен и инженерен панаир Regeneron тази година ще се проведе от 10 до 16 май в Кълъмбъс, Охайо. Страната ни ще бъде представена от Александра Николова (XII клас, ППМГ „Акад. Никола Обрешков“ – Бургас), която участва с проекта „Инхибиране на α -амилаза като терапевтична стратегия за третиране на захарен диабет“. Тя получава и награда на Society for In Vitro Biology.

С проекта „Фиксирани системи на Shapley-Shubik и Banzhaf индекси с един или двама президент“ в Regeneron ще участва и Демира Недева (XII клас, МГ „Акад. Кирил Попов“ – Пловдив). Тя получава и наградата на American Psychological Association.

Третият представител на България на Панаира в САЩ е Димана Праматарова (XI клас, МГ „Акад. Кирил Попов“ – Пловдив), която разработва проекта „Непълни с квадрати факториелни на полиноми“.

На Международното научно експо в Люксембург (Luxembourg International Science Expo) ще участват Николай Иванов и Дивна Иванова (X клас, МГ „Д-р Петър Берон“ – Варна), които представят на Панаира на науките и иновациите съвместния проект Surface Photometry of Galaxies.

Журието определя и поощрителни награди. Приза на Ricoh получава Стефан Куюмджиев (XI клас, ПМГ „Васил Друмев“ – Велико Търново) с проект „Предсказване на реално придобита мощ от фотоволтаична система чрез неврони мрежи“.

Боян Вангелов (XII клас, МГ „Д-р Петър Берон“) грабва наградата на USAID с проекта си „Анализ и атака на Ising-PUF“.

Двама участници ще получат и подкрепа за публикация или участие в конференция. Това са

Стефан Куюмджиев (XI клас, ПМГ „Васил Друмев“) с проекта „Предсказване на реално придобита мощ от фотоволтаична система чрез неврони мрежи“ и Божидара Пухалева (XI клас, СМГ „Паисий Хилендарски“) с проекта Comparing Computer Vision Models through Their Interpretability.

Д-р Делчев обръща внимание, че носителите на наградата на Yale Science and Engineering Society са ученици от три различни гимназии, които започват съвместната си работа по време на школата „Белите брези“. Призът отива при Атанас Митрев (XI клас, ЕГ „Христо Ботев“ – Кърджали), Александър Желязков (XI клас, ПМГ „Акад. М. Попов“ – Варна) и Мария Димитрова (XI, СМГ „Паисий Хилендарски“), които участват с проект Study of Planetary Nebulae.

„Разработването на проекти е дейност, която изисква сериозна мотивация от ученика. Затова те се групират по училища, в които има създадена среда за това. Такива са математическите и някои професионални гимназии. В сферата на астрономията започна да се формира среда около обсерваториите и някои астрономически клубове – посочва д-р Делчев. – Нашата цел е, когато има подобни кръжоци, те да започнат научната дейност, а след това ние, учените, да помагаме и да я поддържаме.“

По думите му, сред механизмите да се преодолее липсата на среда в училище, са клубовете, кръжоците и школите. Следващата стъпка над тях трябва да са научните звена, които да осигуряват подкрепа на професионално ниво. Той дава пример, че някои от младите таланти от по-малките населени места могат да живеят и на обществения и да се обучават в училища, които им предлагат необходимата среда за развитие.

Кампания на Института за български език – БАН, и в. „Аз-буки“

Две нови значения на прилагателното име токсичен

Сия КОЛКОВСКА*

В последното десетилетие прилагателното име *токсичен* обогати значително значенията си. Както знаем, то има утвърдено значение 'Който е вреден за организма' (<http://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/токсичен/>). В това значение прилагателното се употребява в словосъчетанието *токсично вещество*. В последно време обаче срещаме изрази като *токсична връзка* и *токсични отношения*, в които тази дума очевидно се използва с друго значение. В този случай не можем да говорим за неправилна употреба на прилагателното име *токсичен*, а за появата на ново значение в семантичната му структура, а именно: 'За интимна връзка, отношения и под. – който влияе неблагоприятно на личността, свързан е с неприятни емоции' (*Речник на новите думи в българския език*, 2021). Това ново значение на прилагателното име *токсичен* вероятно се развива под влияние на английския език, където думата *toxic* се използва с аналогично значение. В такива случаи се смята, че значението, възникнало при съществуваща в езика ни дума, но под чуждоезиково влияние, е калкирано.

В последните години в речевата практика започнаха да се употребяват и словосъчетания като *токсичен човек*, *токсични хора*, *токсичен шеф*, *токсични колеги*, *токсични приятели*. Тяхната поява говори за това, че при прилагателното име *токсичен* се развива второ ново значение: 'За човек – който въздейства неблагоприятно върху някого, потъпква личното му достойнство' (*Речник на новите думи в българския език*, 2021). И това ново значение по всяка вероятност е възникнало под влияние на английския език.

*Д-р Сия Колковска е професор в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.

Кюстендил с филиал на университет

Северина ДИМИТРОВА

Продължават разговорите за филиал на Тракийския университет в Кюстендил. Председателят на Кюстендилската търговско-промишлена палата Ваньо Костадинов проведе поредица от разговори във връзка с реализацията на проекта.

По време на работна среща, организирана по инициатива на Кюстендилската палата и Тракийския университет – Стара Загора, бяха обсъдени важността на амбициозното начинание за развитието на региона и конкретни параметри по неговото институционално и практическо реализиране.

Костадинов подчерта необходимостта от синхронна работа между университетите и бизнеса, за да се отговори на нуждите на местния пазар на труда.

Ректорът на Тракийския университет проф. Добри Янков постави акцент върху образователните направления, по които ще бъдат организирани обучения, съобразно спецификата на региона и трудовия пазар, и наблегна на иновациите във висшето образование, които ще бъдат приложени.

„Целта на общата ни инициатива е не само да предложим нови образователни възможности на младите хора в Кюстендил, но и да създадем устойчиви партньорства между различните сектори“, заяви областният управител на Кюстендил инж. Александър Пандурски. Срещата продължи с посещение на терен на определената сграда за филиала – бившето дърводелско училище в града.

Участниците в срещата се споразумяха да работят в тясно сътрудничество, за да реализират проекта в най-кратки срокове и да осигурят необходимите ресурси за успешното му изпълнение. Очаква се филиалът да предостави иновативен образователен модел, който осигурява нови възможности за обучение и квалификация на младежите в региона.

Снимка Панаир на науката и иновациите

Над 180 училища с нови класни стаи по история и география

Тази учебна година над 180 училища ще имат обновени класни стаи по история и цивилизации и по география и икономика със средства по Националната програма „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“ на МОН, съобщава Пресцентърът на Министерството.

Сред тях е и ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ в ботевградското село Скравена, където е открит нов кабинет по история и география, финансиран с близо 15 000 лв. по Програмата на МОН. Изградена е съвременна образователна среда, която да вдъхнови децата да откриват, изследват и разбират историята и географията по интерактивен и ангажиращ начин. За уютната атмосфера допринася новото оборудване, което включва маси, столове, портрети на велики българи, атласи, карти и др.

Стенописът с фрагменти от българската история в обновения кабинет е рисуван в продължение на три месеца от учителя по български език и литература Лъчезар Петков и ученици. Преди това той е изработил и стенописа в кабинета по БЕЛ, също финансиран по Програмата. Заради своята отдаденост към обучението на учениците и към училището Лъчезар Петков получи награда от директора Петко Петков.

На откриването на новия кабинет присъстваха председателят на Синдиката на българските учители д-р Янка Такева, началникът на РУО – София-област, Росица Иванова, Пенка Иванова – директор на дирекция „Учебници и училищна документация“ в МОН, председателят на ОбС в Ботевград д-р Илин Черняшки, зам.-кметът на Ботевград Борис Борисов и кметът на Скравена Гертана Минкова. От Министерството училището получи географски и исторически карти, реплики на български съкровища и исторически книжки.

Общо 426 училища получават финансиране за нови класни стаи по хуманитарни науки, география и икономика, технологии и предприемачество и за целодневна организация на учебния ден. Финансирането е осигурено от МОН по НП „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“. Средствата по модул „Съвременна среда за качествено обучение по хуманитарни науки, по география и икономика, по технологии и предприемачество и за целодневна организация на учебния ден“ от Програмата тази година са над 7 млн. лв. Финансиране получават и 15 центъра за специална образователна подкрепа.

Благодарение на подкрепата през тази учебна година образователните институции имат възможност да оборудват учебни кабинети и класни стаи, в които учениците се обучават за придобиване на ключови компетентности по български език и литература, история и цивилизации, философия, чужди езици, география и икономика и технологии и предприемачество. Ще се обновяват също стаи за занимания по интереси за целодневна организация на учебния ден, както и библиотеки и кътове за четене. **ДЗБук**

Кабинетът по история и география в ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ в село Скравена

Съобщение

Невалидна диплома за висше образование на Деян Мирославов Павлов, серия МУС, № 054752, рег. № 43291, дата 20.02.2024 г., и електронен № на дипломата 17384QRI!

Добротата и обичта водят развитието

В столицата се проведе първата научно-практическа конференция, посветена на предучилищното образование

Стела МАРИНОВА

Първата научно-практическа конференция „Добротата и обичта водят развитието на детето към бъдещето“ на тема „Реални измерения на качеството на предучилищното образование“ се проведе в София. Събитието е по идея на Иванка Харбалиева – директор на 99. ДГ „Брезичка“ и председател на столичната секция на Сдружението на директорите в средното образование в Република България (СДСОРБ). Регионалното управление на образованието – София-град, е съорганизатор на форума. Той се провежда и със съдействието на Синдиката на българските учители.

Конференцията включва два модула. В рамките на първия 10 столични детски градини провеждат открити педагогически ситуации, които са посетени от над 180 директори и учители в детски градини.

Програмата на втория модул включва представяния на две теми – „Социални умения и емоционални компетентности на детския учител за работа с деца и родители“ с лектор проф. д-р Мария Баева и „Технология за оценяване качеството на труда на учителя“ с лектор доц. д-р Емил Бузов, презентации на добри педагогически практики, както и на възможностите за професионалното развитие с подхода „Реджо Емилия“.

Втората част на форума се провежда в Националната галерия „Квадрат 500“. Там, още преди гостите да пристигнат, в три от залите се разполагат малки художници от три столични детски градини. Малчуганите от 99. ДГ „Брезичка“ са в залата, посветена на модерното изкуство, от 67. ДГ „Чучулига“ – в залата с картини на Златю Бояджиев, а от 8. ДГ „Проф. Елка Петрова“ – в залата на българското изкуство от средата на XIX век. Децата изработват рисунки, свързани със залите, в които се намират. С тях малките художници радват гостите при влизането им в Националната галерия, а преди да започне научната част, ги поздравяват с песни и танци.

„Целта на конференцията е да се покаже качеството на детските градини на терен и да се представят добрите практики под формата на презентация. Ролята на научните работници беше да сложат рамката и да покажат какъв трябва да се ориентираме. Отзивите от колегите са страхотни. Щастлива съм от това, което се случи“, споделя пред „Аз-буки“ Иванка Харбалиева.

Участието във форума става след предварителна регистрация. Директорката на ДГ „Брезичка“ разкрива, че интересът към научно-практическата конференция е голям. Капацитетът на

Снимка Ивайло Конов

По време на представянето на откритите педагогически ситуации

стаите, в които се провеждат откритите практики, се запълва само за 10 минути, след като обявят събитието. Свободните места за „Квадрат 500“ свършват за 6 часа.

При представянето на откритите педагогически ситуации няма ограничения в темите. Идеята е всеки да покаже това, в което е най-силен. А темите са: „Пътешествие в света на детската литература – играя, изразявам се, споделям и творя“ (7. ДГ „Детелина“), „Какъв да стана?“ (8. ДГ „Проф. Елка Петрова“), „Вълшебното електричество“ (35. ДГ „Щастливо детство“), „Изграждане на представа за число при 6 – 7-годишните деца и адаптиране на образователното съдържание за деца със СОП“ (37. ДГ „Вълшебство“), „Весели фигури“ (75. ДГ „Сърчице“), „Грижа за животните през зимата“ (79. ДГ „Слънчице“), „Създаване на образователна среда за деца със СОП и възможности за адаптиране на децата със СОП в общообразователните групи в зависимост от потребностите и възможностите на съответното дете“ (99. ДГ „Брезичка“), „Играя със звуковете в думата“ (130. ДГ „Приказка“), „Музикотерапия за деца със СОП“ (171. ДГ „Свобода“) и „Мога да броя, количествени отношения + лево“ (184. ДГ „Мечо Пух“).

На откритата практика в 99. ДГ присъства и началникът на Регионалното управление на образованието – София-град, д-р Вания Кастрева. По време на заниманията са представени работни моменти и моделът на „Брезичка“, по който работят успешно с децата със специални образователни потребности

вече над 6 години.

„В четвъртък по 6 – 7 деца от специалната ни група, които имат възможност, прекарват в общообразователни групи толкова, колкото могат – по 30 минути, по час. Увеличаваме постепенно времето. Пред гостите показахме работа в специалната ни група, нашите ерготерапевт, артпсихолог, ресурсен учител, логопеди, семеен психолог, който работеше с емоциите на терен, както и една от общообразователните групи, в които работеха две деца от специалната група“, разяснява директорката.

В заниманията учителите използват и съвременни технологии – интерактивен под, който дава възможност на децата с крачета под формата на игра да откриват букви и цифри, да решават задачи.

Моделът е представен и във втората част на конференцията. За презентацията си педагозите от ДГ „Брезичка“ заснемат и родители, които разказват за модела, какво са видели и усетили, какво според тях в дало резултат и какво трябва да се промени.

Харбалиева споделя, че първоначалната ѝ идеята е била да има открити практики във всички 24 района в столицата, но тъй като е първо издание на конференцията, решават да се ограничат. Тя изразява надежда следващата година да имат възможност форумът да се проведе в рамките на два дни, за да има време за повече представяния. Едно е сигурно – фокусът отново ще бъде върху детските градини. Харбалиева мечтае идеята да се разрасне на национално ниво, за да могат да бъдат представени и примери от провинцията.

Националният STEM център посреща гости

Националният STEM център посрещна учениците от ОУ „Иван Вазов“ в село Мусачево. Децата от V, VI и VII клас присъстваха на открити уроци. Те имаха възможността да участват в интерактивни експерименти и дейности за приложението на науката и технологиите като част от интегрираните STEM уроци, които бяха подготвили от Центъра.

Учениците разглеждаха с микроскоп люспи на червеноперка и изчисляваха възрастта ѝ. Откриваха разликите между растителната и животинската клетка, като използваха принтирани 3D модели. Решаваха задачи, свързани с

теми по биология, както и 3D принтирана игра за стимулиране на ума.

Освен това се запознаха нагледно с роботиката, като програмираха поливна станция, преместваха тела със стационарни роботи. А чрез VR очилата се пренесоха в Космоса и управляваха совалка.

С очите си видяха не само как работят 3D принтерите, но и с нагледни демонстрации, свързани с електричество, магнетизъм и оптика, се потопиха в света на експериментите. **ДЗБук**

Млади приятели на астрономията

Ангел ДОБРИКОВ

За период от десет месеца над 2300 деца и ученици от детските градини и училищата в община Смолян са посетили звездните спектакли, отчита екипът на Планетариума в среднородопския областен град. Младите любители на астрономията са сред постоянната аудитория на тази атрактивна

образователно-изследователска институция. Посещенията на подрастващите са осъществени безплатно и по график след обновяването и модернизирването на Планетариума през миналата година.

Инициативата е на кмета на община Смолян Николай Мелемов. Проведен е и научен уикенд с участието на осемдесет ученици и младежи от Смолян и Пловдив, които проявяват интерес към физиката,

астрономията, технологиите и иновациите. Експонирани са множество изложби, в това число и с благотворителна цел.

Специалистите от Планетариума са автори на десетки лекции с приказна тематика за най-малките и на образователни беседи с учебна цел, свързани с изучавания в училище материал по астрономия, физика и другите природни науки. В актуалната програма на Планетариума са включени

сеансите „Космикс“, „Слънцето, нашата жива звезда“, „Фантомът на Вселената“ и „От Земята към Вселената“.

Смолянският Планетариум членува в Международното географско дружество и в Международната организация на планетариумите. От 1995 година той е член на най-голямата в света неправителствена организация за космически изследвания – „Планетарна общност“.

Гимназисти от Трявна създават проекти на мебели

Двудневната работилница е съпътстваща проява на пътуващата изложба „Мисия български дизайн“

Работилница на тема „Мебели за седене с устойчив дизайн“ се провежда в Трявна

Ученици от XI и XII клас от специалност „Интериорен дизайн“ в Националното училище за приложни изкуства „Тревненска школа“ в Трявна се включват в двудневна творческа работилница на тема „Мебели за седене с устойчив дизайн“. В рамките ѝ всеки от тях създава по няколко идеи, които визуализира с рисунки и макети.

Работилницата е съпътстваща проява на пътуваща изложба на съвременен български продуктов дизайн „Мисия български дизайн“, представена от 13 до 15 януари в галерия „Казаков“ в китния възрожденски град. Неин организатор е издателство „Бисмар“, а инициативата се осъществява с финансовата подкрепа на Национален фонд „Култура“.

По време на работилницата възпитаниците на тревненската гимназия получават напътствия от гостуващите дизайнери и преподаватели в Националната художествена академия доц. д-р Рангел Чипев и ас. д-р Диана Василева. Подкрепа получават и от директора на училището Орфей Миндов, както и от своите преподаватели. В края

на втория ден участниците представят и защитават идеите си пред жури, включващо водещите дизайнери Рангел Чипев и Диана Василева, директора на училището и инж.-диз. Бистра Шишкова – управител на издателство „Бисмар“ и издател на списанието за дизайн „МД“.

Оценяващите са затруднени в избора на най-добрите проекти, тъй като учениците работят с много хъс и мотивация и показват прекрасни идеи. Затова всички участници получават като награда годишен абонамент за сп. „МД“. Накрая журито дава по-висока оценка на два от проектите – модулна мебел за седене на Дара Генева и стол за активно седене на Божидар Пеев, които получават като допълнителна награда книгата „Български продуктов дизайн 2000/2022“.

Учениците получават напътствия и съвети как да доразвият проектите си и да реализират идеите си в макет с реални размери и материали.

„Името на изложбата обединява три важни думи: „мисия“, „български“ и „дизайн“. Всяка от тях има важно значение. „Дизайн“ не означава само естетика, дизайнът придава смисъл и стойност на всеки продукт, създава емоция, по-

някога ви кара да се усмихвате и винаги е най-важната характеристика на всеки обект. Работата на българските творци е във фокуса на събитието, защото тя е значима, световнопризната и в същото време малко позната у нас. Думата „мисия“ определя каузата на нашето издателство да събира, селектира и популяризира най-доброто от българската съвременна култура в областта на дизайна“, коментира Бистра Шишкова относно идеята на изложбата.

Трявна е втората спирка на пътуващата изложба. Първото ѝ представяне е през декември 2024 г. в Националната гимназия за приложни изкуства „Свети Лука“ в София. А в откриването се включват над 100 ученици и учители от гимназията, студенти и преподаватели от Националната художествена академия.

Изложбата „Мисия български дизайн“ включва 30 съществуващи и в производство разнообразни продукта – мебели, велосипеди, интериорни аксесоари, играчки и др. на успешно реализирали се български дизайнери. Тя ще гостува и в Казанлък, Тетевен, Кърджали, Шумен, Благоевград и смолянското с. Смилян. **АЗБУКИ**

Снимка Личен архив

По време на заниманията в часа по физическо възпитание и спорт

Ралица ГОСПОДИНОВА

Бащата на Аспарух от I^в клас на СУ „Димчо Дебелянов“ в Белене – Момчил Ганчев, бе гост в часа по физическо възпитание и спорт. Момчил Ганчев е треньор по борба към спортния клуб по борба „Класик“ в града.

Освен упражненията и игрите Ганчев обясни на децата защо е важно да спортуват, и кои качества развива спортът у всеки. Той показа, че връзката между родител и дете е много важна и защо трябва да се осъществява на всяко ниво. Спортуването за здраве и игрите са чудесна възможност за това.

Изграждам физкултурен салон на Професионалната гимназия в Дулово

Стекла МАРИНОВА

Професионалната гимназия по облекло, обслужване и транспорт в Дулово, област Силистра, която единствена предлага професионално образование в града, ще се сдобие с така мечтания физкултурен салон. Такъв липсва още откакто училището съществува и затова възпитаниците му са принудени да провеждат часовете си в различни бази.

„Когато времето е хубаво, часовете се провеждат на близкия стадион. В студените месеци са във физкултурния салон на съседното училище. Новият салон ще се използва само от наши ученици. Те ще имат възможност да водят пълноценни часове по физическо възпитание и спорт и другите спортове, които провеждаме по Националната програма „Заедно в изкуствата и в спорта“, споделя пред „Аз-буки“ директорът на гимназията Илхан Ахмед.

Той посочва, че имат сформирани клубове по футбол и по волейбол. С новия салон ще могат да провеждат заниманията

си пълноценно.

„Надяваме се това да допринесе училищните ни отбори да постигат високи спортни резултати“, пожелава си директорът.

Физкултурният салон ще бъде построен по Програмата за изграждане на нови и ремонт на съществуващи спортни площадки в държавните и общинските училища и ще бъде на стойност 1,5 млн. лв. Началото на строителните дейности е поставено с първа копка и тържествен ритуал. Изграждането на салона ще създаде отлични условия за провеждане на часовете по физическо възпитание и спорт на 300 ученици, които се обучават в гимназията.

Новата сграда ще бъде с топла връзка със сградата на училището. Салонът ще бъде оборудван с модерни спортни съоръжения, със съблекални и санитарни възли, ще има подово отопление. Ще бъдат разграфени игрища за баскетбол, футбол на малки вратички, хандбал, волейбол. Ще бъдат поставени и пейки, откъдето да се наблюдават спортни състезания.

Снимка ПГООТ – Дулово

Новият физкултурен салон ще даде възможност на училищните отбори да постигат високи спортни резултати

В този брой на в. „Аз-буки“ отиваме на гости на Детска градина „Светлина“ в Тръвна. Това е прекрасно място за деца, където те се чувстват много спокойни и като у дома. При тях всеки ден е различен и се случва нещо интересно.

Екипът, който работи в градината, е силно мотивиран и креативен – стремят се да превърнат всеки ден в истински празник. Малчуганите пеят, танцуват, спортуват на открито и посещават културни и природни забележителности в града и околностите.

Всеки ден научават по нещо ново и винаги имат отговор на въпроса какво са правили днес в детската градина. А за да ходиш всеки ден с желание, със сигурност там ти е приятно.

Диляна КОЧЕВА

През 2025 г. Детска градина „Светлина“ празнува своята 80-а годишнина. За празника са подготвили редица инициативи. Една от тях е изложбата „Назад във времето“ и среща с бивши членове на екипа. „В момента събираме и подбирате снимков материал за експозицията“, разказва за „Аз-буки“ директорката на ДГ „Светлина“ в Тръвна Весислава Александрова.

Съвсем скоро предстои врати да отвори и новият им STEM кабинет. Той е финансиран със средства от Общината и от собствения бюджет на градината. В него децата ще се обучават и на роботика и LEGO конструиране. Кабинетът е в процес на оборудване, но идеята е още тази година да започнат занимания в него.

Друга нова придобивка, която планират, е солна стая.

Тя е изградена с помощта на спонсори и дарения. „Днес е изключително важно да се обръща внимание и на профилактиката на детското здраве. Ползват от солната стая са много. Отдавна искаме да имаме такава, но за да го направим, се нуждаем от много пари. Изключително щастливи сме, че успяхме да намерим добри хора, благодарение на които да осъществим тази мечта“, разказва Александрова.

Предстои да проведат и кръгла маса по различни теми, свързани с ранното детско развитие. Планират да направят и тематична Седмица на бившите възпитаници. Тогава при тях ще дойдат на гости да разкажат своята история успели личности, които днес за изяви в спортисти, художници, лекари и истински професионалисти в своята област.

Решили са по случай Седмичата на гората да посадят и дръвчета при една от екопътеките в близост до детската градина, която се е превърнала в любимо и често посещавано място за малчуганите. Освен това искат да почистят и обогатят мястото. Кулминаци-

Снимки ДГ „Светлина“ – Тръвна

Малчуганите от втора група „Миши Маус“ рисуват ръкавички

Децата всеки ден прекарват време навън

STEM кабинет и за най-малките

Детска градина „Светлина“ в Тръвна
чества своята 80-годишнина с редица инициативи

Весислава Александрова,
директор

ята на празника ще бъдат голям концерт и спортен празник.

„Събитията, свързани с годишнината ни, ще се проведат през март, април и май. Имаме много запланувани неща, които искаме да направим, и се надявам да ни стигнат силите, за да ги осъществим“, обяснява Александрова.

Самата тя се определя като нестандартен човек, който не обича традиционните неща. „Навярно това си личи – не само по интериора в детската градина, но и в запомнящото се отбелязване на рождениите дни на децата, националните и християнските празници“, обяснява тя. И добавя, че за нея е изключително важна работата в екипа. Вярва, че мнението на всеки от колегите ѝ е важно и винаги ги призовава да споделят идеите си. А след това заедно ги доразвиват и осъществяват.

Децата в градината са 90, като записването продължава. Капацитетът за прием е 100 деца, през миналата година са били 103. Групите са четири – по една за всяка възрастова група.

„И независимо че сме по-малката градина в града, сме много добре приети и децата искат да учат при нас. Със сигурност заслуга за това има и различното всекидневие, което им предлагаме“, обяснява Александрова.

Нестандартният подход предизвиква интереса и събужда любопитството на децата, а родителите им искрено оценяват труда и старанието на учителите. Майките и татковците на малчуганите са редовни и чакани гости в градината.

Често те влизат в групите на децата си, за да играят с тях или пък да им прочетат любим откъс от книга или възлюбена история.

На гости при децата от Тръвна идват и много общественици – кметове, зам.-кметове и общински съветници. Добре дошли са и уредниците от музеите в града, учители от училищата и местни писатели, карикатуристи и художници.

И както те идват при тях, така и

децата често посещават общинските и културните институции.

По този начин разширяват кръгозора си и научават много нови и интересни неща. Истината е, че директорката силно вярва, че кариерното ориентиране започва не в училище, а още от детската градина.

„Твърдо убедена съм, че заложбите на всяко дете се проявяват още в детската градина. Това е и причината да работим целенасочено в посока на ранно детско ориентиране. Запознаваме децата не само с професиите, които упражняват родителите им, посещавайки местата, където работят, но и с тези на нашите служители“, обяснява Александрова.

Традиционно всяка година в градината се провежда Ден на детското самоуправление, в който всяко хлапе изпълнява различна роля. Запознават се детайлно със задълженията на служителите в градината – възпитател, помощник-възпитател, медицинска сестра, готвач, счетоводител, домакин и огняр. След това се разпределят ролята. Всеки може сам да избере коя професия да упражнява в този ден. Единствено за длъжността „директор“ се организира гласуване и детето, което е събрало най-много гласове, става директор за ден.

В Деня на детското самоуправление участват децата от най-голямата, четвърта група. Подготовката започва през януари, а провеждането му е обикновено през март.

„Децата истински се забавляват. По-големите влизат при по-малките, за да преподават и да им помагат. Други отиват в кухнята, за

да приготвят сандвичи за закуска. При нас наистина е интересно!“, разказва моята събеседничка. Всеки участник получава сертификат и благодарствено писмо лично от Весислава Александрова за участието си в Деня на детското самоуправление.

Разбира се, запознавайки децата с различни професии, посещават и работните места на техните родители. „Така с очите си виждат къде работи зъболекарят и какво точно прави той. Освен това разбират и каква специалност в университета трябва да запишат, за да могат да упражняват тази професия, ако искат някой ден. Ходим и в ателиета, навсякъде където ни поканят“, посочва още тя.

Освен това в градината предлагат и много допълнителни занимания – изобразително изкуство, английски език, спорт, пиано, народно пеене и много други. „Благодарение на тези групи

успяваме рано да открием заложбите на подрастващите.

Когато забележим, че едно дете пее добре, разговаряме с родителите му и предлагаме да го запишат и в читалището, където колегите да се занимават с него индивидуално“, споделя директорката.

И за да бъде всичко още по-хубаво – децата разполагат с костюм за всеки повод. Александрова признава, че самата тя много държи на представителния вид и празничното облекло. Това е причината през годините да са успели да се снабдят с голям реквизит. Имат народни носии, приказни костюми и коледни одежди. Голяма част от тях са закупени със собствени средства на детската градина. Моята събеседничка уточнява, че парите за тях най-често успяват да съберат благодарение на тематичните базари, които организират, и на концерта в края на всяка учебна година. Всички костюми грижливо се съхраняват и използват по различни поводи. И това наистина има емоционална стойност за децата, защото, преобразени в тематични дрехи, те много по-ярко запомнят празника.

Модерната база също пред-

разполага възпитаниците на ДГ „Светлина“.

В три от групите има интерактивни дисплеи,

а децата се обучават с много електронни ресурси, подходящи за възрастта им. Имат и два физкултурни салона. Единият е изграден по завършен проект на Министерството на младежта и спорта – „Спорт за децата в детските градини“. Той е предназначен само за игра на баскетбол. Сформирани са общо три отбора, в които малчуганите изучават тънкостите на играта. Финансирането на тези занимания сега се осъществява по програмата „Спортен час“ на Министерството на спорта.

Почти по всяко време на деня при подходящи метеорологични условия децата са навън, на чист въздух. „Туризмът при нас е всекидневие. Намираме се на прекрасно място, където има толкова много екопътеки, че е грехота да не се възползваме от природните дадености на нашия град“, обяснява директорката.

В непосредствена близост до сградата на градината се намира и SOS детско селище Тръвна. Много често организират с тях съвместни инициативи на открито. „Понякога използваме техния голям двор, а друг път – нашата спортна площадка“, уточнява Александрова. ДГ „Светлина“ разполага с фитнес на открито и място за игра.

Всяка година организират и зимен лагер за децата от най-голямата група, който се провежда в живописната местност Узана до Габрово. „Пътуваме само с децата, без родители. Трудно е, но много се забавляваме“, споделя тя.

В сградата имат и обособена стая за библиотека. В нея има както детски книги, така и методическа литература за учителите. Преди време дори са давали книжки на родителите, които да четат заедно с децата си у дома. „Във всяка от групите ни децата на обяд се приспиват с приказка. В четвърта група изготвяме график, по който всяко дете в определен ден трябва да разказва любима своя книга“, завършва директорката.

От теоретичното към практическото знание

Новият Център за природни науки в столичното 27. СУ „Акад. Георги Караславов“ дава възможност на учениците да прилагат творчески подходи и да изследват

Стела МАРИНОВА

В столичното 27. СУ „Акад. Георги Караславов“ е открит STEM център за природни науки, биология, химия и физика. Макар предметите да се изучават в прогимназиален и гимназиален етап, по-малките ученици също ще посещават и провеждат занимания в новото пространство. Сред първите желаещи да посети Центъра, е учител в целодневната организация, който иска да направи с децата опит с картофи.

„Никога не ограничаваме само определени класове. Имаме и други модернизиращи кабинети и винаги правим така, че и малките ученици да влязат в тях поне един-два пъти, за да видят какви възможности им дава оборудването, да се запознаят на практика с нещо полезно и интересно“, споделя пред „Аз-буки“ директорката на 27. СУ Рилка Иванова.

Изграждането на STEM центъра е финансирано с 250 000 лв. по Националния план за възстановяване и устойчивост и включва строително-монтажни дейности, обзавеждане и оборудване. Благодарение на това пространство на третия етаж в школото е преобразено и модернизирано.

Закупени са 3D очила, шлемове, роботи, лаптопи, като част са 3D, за тях има и специални химикалки. Има и пет големи монитора за стените, които дават различни възможности. Те разполагат с камери, което позволява, ако някой преподавател отсъства, но здравословното му състояние позволява да преподава, да може да се провежда учебен процес от разстояние.

Кабинетите са оборудвани и с химични реактиви, системи по физика, модели на сърце, скелети на човешко тяло, на ухо. Има и микроскопи за всеки ученик и за преподавателя.

„Така децата ще могат да видят на практика това, което научават на теория, да го изследват, да го анализират, да прилагат свои творчески подходи. В обществото ни липсват практическата част от училището и практическото реализиране на знанията. Много хора ще разпознаят електрическа схема по физика за свързване на кабели, но няма да могат да я направят“, отбелязва директорката.

Учителите, които ще работят в новото пространство, са обучени от фирмата, доставила техниката. Предстоят и още курсове. Иванова е щастлива от факта, че преподавателът, който ще отговаря за STEM центъра, е оградотен технически и работи с различни платформи. Това ще му позволи да разгърне цялото си педагогическо умение.

А Гергина Цветкова е не само технически грамотна и притежава три педагогически специалности – биология, химия и география, но и е доктор на науките. Тя идва от сферата на науката в училището преди 4 години, водена от желанието даде

Снимка 27. СУ „Акад. Георги Караславов“

На гости в работилницата по керамика са децата, учителите и директорката на 122. ДГ „Синева“

Рилка Иванова, директор:

Училището ни е малко и това дава възможност да контактуваме повече. Учителите ни са настроени закринически към децата. Учениците ни се чувстват добре тук, щастливи са.

Всеки ученик има различни възможности и се опитваме да получим максималното, за да ги развиваме. Но по-важно е да станат добри хора, и правим всичко възможно да бъде така.

Горда съм, че по време на инспектирането от Националния инспекторат по образование, когато 50% от родителите и 50% от учениците попълват анкети за удовлетворението си за качеството на образователната услуга от институцията, получихме изключително висока оценка и от двете страни.

Родителите ни подкрепят във всяка инициатива. Доволни сме, че сме избрали дейности, които им допадат.

своя принос към образователната система.

„Д-р Цветкова внесе научния подход в 27. училище. Още с идването си тя измести преподаването от теоретично към практически насоченото. С откриването на STEM центъра ще бъде възможно децата на практика да виждат голяма част от теорията, която изучават. Те ще могат да извършват опити, благодарение на материалите, с които са снабдени кабинетите“, казва директорката.

С откриването на STEM центъра третия етаж от училищната сграда е с изцяло модерни стаи, всяка от които е свързана с различна наука. Преди две години там са открити и кабинети по история, по география и арткабинет. Те са организирани по различен начин от останалите класни стаи в училище, оборудвани са с нови мебели, разполагат и с екрани. Ремонтът на кабинета по история е от училищния бюджет, а оборудването за него е закупено по модул „Съвременна среда за

качествено обучение по хуманитарни науки, изкуства и спорт“ към Националната програма „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“. Арткабинетът и този по география са направени изцяло от бюджета на училището.

След откриването на трите кабинета педагозите в начален курс също получават възможност да ги посещават, макар че техните класни стаи също са оборудвани с равностойна техника.

„За нас беше важно децата да прекарат време по даден предмет в тези кабинети. Така и те се почувстваха част от колектива на училището и се възползваха от новата образователна среда“, споделя Иванова.

Училището разполага и с грънчарска работилница, направена, след като учител от целодневната организация в прогимназиален етап, който притежава и специалност „Керамика“, изявява желание да бъде сформирана група по Националната програма „Заедно

в изкуствата и в спорта“. Директорката обяснява, че първата година той работи доброволно. Тя вижда, че прави всичко с желание, и от следващата година сформираната група за занимания по керамика по Националната програма. Закупени са грънчарско колело, пещ, материали, необходими за направата на керамични съдове и фигури, включително и престилки и глазури за съдовете.

„Децата работят с удоволствие. Няколко от керамичните произведения, изработени в работилницата, получиха внимание и на коледния базар, който организирахме. Имаше продажби за по 50 лв. Това показва, че хората много ги харесват. Покрай съдовете учениците и учителите се сплотиха помежду си, всеки знаеше кой какво е харесал, купуваха ги и взаимно си ги подаряваха“, споделя с гордост директорката.

Работилницата по керамика наследява друг занаят, който доскоро развиват в училището – тъкането. Разполагали са със стан и група, която е изтъкала няколко неща, но заниманията са прекъснати, защото ръководителката се мести извън София и не е намерен заместник.

Рилка Иванова дава началото и на друга инициатива, която обаче все още продължава и тази година ще бъде реализирана за трети път. Ученици и учители ходят да берат рози в Карловско. Засадили са и десетина корена роза дамасцена в училищния розариум. Листенца от тях дори са поставени в сапунчетата, които първокласниците изработват за коледния базар.

„Процесът на брането на рози също беше важна кауза за училището. Децата не само научават за розобера, за розоваренето, за роза дамасцена, за географското положение на Розовата долина – обяснява за инициативата Иванова. – Усетиха и специфичния дух в Карлово, защото ги заведохме в предприятието „Българска роза“ и в старинно Карлово. Така затворих-

ме един цикъл, който е с отношение към занаятите, към българското и към творчеството изобщо.“

В училището се обучават 250 ученици, от които 100 са в гимназиален етап. Предлага се прием в паралелка „Софтуерни и хардуерни науки“.

Често на гости на гимназистите са IT специалисти, но колективът вижда, че децата имат нужда от срещи и с друг тип хора. За да се запознаят с възможностите на различни професии, канят техни представители. Така младежите могат да се ориентират в кариерата си още от училище.

При малките ученици на гости обикновено идват родители. Училището е канило майки и татковци, които са психолози, строителни работници, зъболекари, пожарникари. При по-големите ученици в началото на годината гостуват представители на Българската армия и на Националния военен университет „Васил Левски“ във Велико Търново. Посещават ги и представители от отдела за човешки ресурси на голяма хранителна верига.

За различни свои инициативи 27. СУ кани и двете детски градини, които се намират в съседство. Децата от тях получават възможност да прекарат следобед с малчугани от начален етап и да участват в различни съвместни дейности. Едната инициатива е спортен празник на двора, а друга – работа в керамичната работилница.

Дейностите в работилницата се провеждат около Рождество и децата от градините изработват коледни звънчета, които училищният екип им занася като подарък за празника.

Тези инициативи целят родителите и децата да се запознаят с колектива, с училището, защото го виждат само от оградата. А и да усетят дали искат да продължат образованието си там. Преходът от преминаване от детска към училищна възраст по този начин също е по-плавен.

„Запознаването ни с детските градини за мен цели да намерим точните хора. Това е и част от причината родителите да ни харесват и да подкрепят нашите инициативи“, казва директорката.

Когато децата вече са приети, се провежда опознавателна среща. Всички новоприети първокласници и част от децата от I до IV клас участват заедно в тематични инициативи на двора. Миналата година темата е била морска и са изработвали заедно лодки, с които после са се състезавали.

Ученическият съвет също организира различни инициативи. По тяхно предложение се събират средства за наводненото през 2022 г. село Каравелово, които занасят лично и избират да дадат на майка и дъщеря. Там завързват контакти и впоследствие започват да ходят на розофер. По инициативата на директорката, която е подкрепена от Ученическият съвет, предстои да направят и акция по кръводаряване.

Равен шанс за реализация

С проекти по „Еразъм+“ Професионалната гимназия в Бяла дава нови възможности на възпитаниците си и повишава мотивацията им

Проектът „Европейски опит за реалистични професионални очаквания“, финансиран по Програма „Еразъм+“, носи на Професионалната гимназия – Бяла, област Русе, Европейската награда за иновативно обучение 2024 в категория „Професионално образование и обучение“. Отличието се връчва по инициатива на Европейската комисия, а приза училището получава по време на конференция в Брюксел. Повече за реализираните по Проекта дейности споделя неговият координатор и старши учител по математика и информационни технологии в гимназията Галя Попова.

Стела МАРИНОВА

Наградата е заслужено признание за постоянния стремеж на Професионалната гимназия – Бяла, да предоставя качествено образование и да бъде пример за училище, което адаптира своите практики спрямо нуждите на съвременното общество. Отличията асоциира училището ни с добрите образователни институции в Европа, които са пример за модерно и иновативно образование“, казва Галя Попова.

Проектът дава възможност на 22 ученици да проведат производствената си практика в Милано, Италия, през лятото на 2022 г. Участници са представители на различни специалности, изучавани в гимназията в града – „Трайни насаждения“, „Производство на кулинарни изделия и напитки“, „Автотранспортна техника“, „Производство на облекло от текстил“ и „Фризьорство“.

Гимназистите прекарват три седмици в италианския град и усвояват занаята, за който се обучават, в реална работната среда. Проектът по „Еразъм+“ покрива разходите им за настаняване и за път. Учениците получават джобни и средства за културна програма. Предвидени са и по 30 евро помощ за подготовка за пътуването.

Част от възпитаниците на училището са от малки населени места около Бяла и от семейства с нисък социален статус и с ограничени възможности. Водени от желанието си да даде равен достъп на гимназистите и нови възможности, училищният екип решава да кандидатства по Програма „Еразъм+“ за първи път. Именно първият им проект им носи награда.

„Голяма част от тях не бяха излизали от пределите на България. От една страна, искахме да видят какъв е животът извън родината, и да пътуват в чужбина, от друга – да поставим учениците в реална работна среда и да провокираме интереса им към професията, която изучават. Нашият девиз е „Равен достъп до иновативно обучение – равен шанс за бъдеща реализация“, споделя Попова.

Участниците в Проекта остават очаровани от практиката си. Триседмичният престой в Италия им дава възможност да повишат езиковите си компетентности, да изградят умения за самостоятелност, работа в екип, отговорност, дисциплина, адаптивност към различни за-

дачи. Професионалните знания, които придобиват по време на професионалната практика, надграждат наученото в училище, а новите професионални умения им помагат да са по-добре подготвени и конкурентни за нуждите на пазара на работна ръка в сферата на селското стопанство и услугите.

„Децата останаха много доволни от преживяването. Имаха възможност не само да работят, но и да обикалят града, след като свършат работа. Организирана бе и културна програма“, посочва координаторът на проекта. Тя дава за пример, че един от практикантите сбъдва и дългогодишна своя мечта – да посети емблематичния стадион „Сан Сиро“.

„Гордеем се с реализацията на проекта, защото отговорихме на нуждите и приоритетите на нашата образователна институция, свързани с желанието ни за повишаване мотивацията на учениците за изучаване на професията, която са избрали, личностното им развитие и усъвършенстване, както и подготовката на квалифицирани млади хора с добре развити умения по професията, отговарящи на съвременните изисквания на пазара на труда“, посочва Попова.

Успехът на първия проект дава тласък на колектива за разработването на следващ. Вторият спечелен проект по Програма „Еразъм+“ е реализиран в периода от 23 юни до 13 юли 2024 г. Двадесет ученици от специалностите „Автотранспортна техника“, „Полевъдство“, „Производство на облекло от текстил“ и „Производство на хляб и хлебни изделия“ заминават с двама ръководители на 21-дневна производствена практика в реална работна среда в столицата на Унгария.

„За времето, прекарано в Будапеща, учениците повишиха езиковите си компетентности, усвоиха и надградиха нови знания, умения, компетенции и адаптивни поведенчески модели, които подкрепиха тяхното личностно израстване, професионална реализация, желание за учене и развитие. Придобитите професионални умения направиха учениците по-добре подготвени и конкурентоспособни за нуждите на пазара на работна ръка в сферата на селското стопанство и услугите“, смята Попова.

Тя споделя, че ученичка в такава степен впечатлява работодателя със своите умения, че те ѝ предлагат да започне работа при тях. Но първо трябва да завърши обучението си.

Снимки ПГ – Бяла

Проектът, донесъл на Професионалната гимназия в Бяла Европейската награда за иновативно обучение 2024, дава възможност на 22 ученици да проведат производствената си практика в Милано, Италия

Илиян Цанков, директор на ПГ – Бяла:

„Целите, които си поставям, се свързват с развитие на професионално образование в училището и подготовка на добри специалисти, които да обезпечат пазара на труда с натрупани знания и умения. Стараем се да изграждаме личности, носители на нравствени качества, на професионални умения и компетентности. Това са млади хора, които е нужно да бъдат конкурентоспособни и полезни не само на себе си, а и на обществото, като градивна част от него.

Междувременно Професионалната гимназия в Бяла е кандидатствала за акредитация по Програма „Еразъм+“ в сектор „Професионално образование и обучение“. Към настоящия момент училището вече е сред одобрените и е акредитирано. Този успех

ще позволи през следващите три години гимназията да кандидатства за международни практики в европейски страни по облекчена процедура. Учениците ще имат отличната възможност ежегодно да посещават и да работят във водещи компании в Европа.

Новият директор на гимназията Илиян Цанков, който поема поста от тази учебна година, е категоричен, че ще продължи да подкрепя участието на училището, на колегите си и на гимназистите по Програма „Еразъм+“, по националните програми на МОН и по други европейски програми и проекти.

„Училището участва от години по различните проекти и програми, които предлага Министерството на образованието и науката. Колегите имат богат опит в организацията, провеждането и изпълнението им, включително и по „Еразъм+“ – посочва той. – Случващото се е плод на желание, усърдна работа и старание. Учениците се включват активно в работните дейности в чужбина. Където и да са ходили, партньорите ни по Програмата са оставали доволни от труда на нашите деца и от тяхното усърдие.“

В гимназията се предлага богата палитра от специалности – „Автотранспортна техника“, „Трайни насаждения“, „Производство на кулинарни изделия и напитки“, „Фризьорство“, „Производство на хляб, хлебни изделия и сладкарски изделия“ и „Производство на облекло и текстил“, като учениците получават професионални свидетелства за готвачи, хлебари, шивачи, монтьори на транспортна техника, растениевъди.

Всяка година държавният план-прием и предложенията за специалностите от професии, които ще се изучават есенно, се обсъждат с местния бизнес и с национално представените работодателски организации, които имат представителство в Русе, така че да отговорят на потребностите от кадри на фирмите в града. В близко бъдеще директорът възнамерява в училището да започне приложение и на дуалната форма на обучение. Към момента учене чрез работа не се прилага в Бяла.

„Надявам се тази възможност да привлече вниманието на учениците, които искат да се обучават в реална работна среда“, споделя Цанков.

Все още обаче се колебаят за коя професия да предложат дуална форма. Това зависи от потребността на бизнеса и от обезпечаването с професионалисти, които да обучават децата.

„До планирането на държавния план-прием в VIII клас за учебната 2026/2027 г., когато влиза в сила и новият списък на професиите за професионално образование и обучение, този въпрос ще бъде уточнен. Всичко зависи най-вече от потребността на местния бизнес, защото във втори гимназиален етап обучението е в реална работна среда. Бяла е малко населено място и нямаме големи компании, каквито са характерни за областните градове. На територията на общината се развива предимно малък и среден бизнес, затова ще трябва да се съобразим с професиите, застъпени в града“, разяснява съображенията за бъдещия избор директорът.

Карьерни консултанти на гости в две школи в Благоевград

От началото на месеца кариерните консултанти от Центъра за личностно и творческо развитие на децата на Благоевград са провели вече две обучения. Първото е в 3. ОУ „Димитър Талев“ в града с учениците от две от паралелките в V клас.

Темата на урока е „Характеристики на професиите“. По интригуващ начин децата научават какво включва професионалният избор, какви умения и качества са необходими за различни професии и как личните таланти и интереси могат да се превърнат в успешна кариера.

В часа присъстват и ученици от школата

по журналистика към Центъра. Тяхната задача е да отразят събитието, като заснемат ключови моменти от обучението.

Другата среща, която провеждат кариерните консултанти, е с децата от 9. ОУ „Пейо Яворов“. С третокласниците от класа на началната учителка Величка Митрева разговарят за спецификата на различните професии. Изучавайки темата „Опознавам професиите“ по увлекателен и забавен начин, учениците научават за разнообразието на професионалния свят и защо е важно да познаваме силните си страни и интересите си. **Аз-буки**

Снимка Клуб „Журналистика и медийно отразяване“

Кариерните консултанти от Центъра за личностно и творческо развитие на децата на Благоевград са на гости на третокласниците от 9. ОУ „Пейо Яворов“

Да градиш биография от училище

Днес не е важно каква диплома имаш, а какво можеш да правиш

Дуляна КОЧЕВА

Кариерата не започва с първата работа, за която кандидатстваш, а поставяш началото ѝ още в детската градина. Много са важни различните роли, които заемаш, и какъв е пътят, по който вървиш по време на израстването си – личностно и впоследствие и професионално“, разказва за „Аз-буки“ зам.-директорът на ЦПЛР – Център за личностно и творческо развитие на децата на Благоевград, д-р Александра Ковачева.

Освен зам.-директор тя е и ментор на Общинския младежки парламент. И независимо че разликата в годините им въобще не е голяма, нарича младежите, с които работи, „моите деца“.

„При нас има много активни млади хора. Каузите, за които най-често се борят, са свързани с по-високо качество на образованието. Искат им се то да отговаря на изискванията на пазара на труда и младите хора у нас да имат повече възможности за реализация в родината си“, обяснява тя.

В Общинския младежки парламент има общо 26 ученици – от VII до XII клас. Една част от тях – тези, на които през тази учебна година им предстои да бъдат абитуриенти, са решили да заминат да учат висшето си образование в чужбина. Те вече дори са приети в желаните от тях университети. Един от тях отива в Ню Йорк, друг – в Абу Даби, трети – в Австрия, и т.н.

„Казвам им, че искам да се върнат в Благоевград, след като получат дипломата си, но знам, че много от тях няма да го направят. Въпреки всичко се надявам, че някои ще се приберат у дома и ще приложат на практика в България това, което са научили зад граница“, посочва Ковачева.

„Нейните деца“ се интересуват и от екология. Всяка година се включват в различни инициативи.

Освен креативни и инициативни те са и социално ангажирани, като отделят от времето си за посещения на домове за възрастни хора. Участват и в много доброволчески кампании за събиране на средства за нуждаещи се хора.

Интересен е и отговорът на

Снимка ЦПЛР – ЦЕНТЪРЪ

Младежи предлагат топъл чай на случайни минувачи в града в студентите зимни дни

Александра Ковачева:

„Зад големия успех на Центъра за личностно и творческо развитие на децата на Благоевград безспорно стои неговият директор Богдана Костадинова.

Благодарни сме и на подкрепата, която получаваме от Община Благоевград. Но за да ни помагат и да ни гласуват доверие, със сигурност първоначално са видели какво и как правим.

При нас празничният календар е запълнен за всеки месец – от 1 до 30/31 число. Нашите школи участват във всяка инициатива, организирана от Община Благоевград.“

въпроса каква е реализацията на младежите от парламента и кои са уменията и знанията, които придобиват и им помагат да се реализират след това успешно в живота.

Със сигурност са им от полза организационните умения, които придобиват, и надграждането на личностните им качества, като дисциплина, отговорност, ясно изразена позиция по различни обществено значими въпроси и не на последно място – уменията да отстояваш това,

в което вярваш.

„Най-важното, което остава за тях, според мен е мрежата от контакти, които създават, и това, че се научават да комуникират с хора на различни нива“, посочва Ковачева.

Тя обяснява и за необходимостта младите хора да започнат да градят своята биография още в училище. При кандидатстване в университет в чужбина е от изключително голямо значение да покажеш, че в училище си бил активен и

си се занимавал със социално значими инициативи.

Моята събеседничка обича да говори за професионална ориентация още от най-ранна възраст, а е и от хората, които имат какво да кажат. Преди това е работила като ръководител на екип „Кариерно ориентиране“ към Центъра. Разказва, че кариерното ориентиране се осъществява под две форми – групово и индивидуално.

„Колегите ми работят основно с ученици от I до XII клас. Всеки ученик има възможност да дойде на индивидуална консултация на място. Разбира се, консултантите ходят и по училищата. Най-силно застъпено е кариерното ориентиране в VII, XI и XII клас. Точно тогава децата имат нужда добре да обмислят накъде да поемат“, казва моята събеседничка.

Освен това кариерните консултанти организират традиционни за града мероприятия, като „Училищна панорама“ и „Панорама на университетите“. „С всяка изминала година интересът към тези събития става все по-голям. Започват да идват представители на много училища от областта“, допълва тя. На последния университетски форум присъстват

над 20 висши училища от цяла България.

В практиката си често среща случаи, когато младежи, на които им предстои да кандидатстват във висше училище, не могат да се ориентират в сайта на конкретния университет как да го направят и какви са специалностите, които се предлагат. Затова при всяка възможност, в това число и на преминалата преди дни „Панорама на университетите“, призовава представителите на висшите училища да се опитат да предоставят по възможно най-достъпен начин информацията на интернет страниците си. „Те отварят сайта, не виждат това, което им трябва в момента, и го затварят“, обяснява тя. Изводът е ясен – често младите хора не знаят как и къде да търсят нужната информация.

Към д-р Ковачева често се обръщат младежи и с молба за помощ при подаване на автобиография за работа. Тя винаги ги съветва при кандидатстване на първо работно място никога да не оставят полето с професионален опит празно, а да вписват различните дейности, в които са се включвали, докато са били в училище.

„Могат да добавят участията си в проекти или че са били водещи на събитие например. Работодателите търсят тези неща. Днес вече не е толкова важна дипломата, по-важно е какво можеш да правиш“, категорична е тя.

За младежите, на които им предстои да учат в чужбина, от изключително значение са и препоръките, които се изготвят за участие в Общинския младежки парламент – Благоевград. Те са с голяма тежест при кандидатстване.

Относно това дали днес младите хора знаят какво искат да работят след завършване на средното си образование, д-р Ковачева казва, че обикновено са в двете крайности. Или са твърдо решени и знаят какво искат да постигнат, или са напълно объркани, потънали в морето от информация.

„Постоянно се говори колко дигитално грамотни са младите хора днес. Но това, че постоянно стоят в социалните мрежи или че могат да свалят и да работят с различни приложения или да играят на игри, не означава че могат да боравят адекватно с информация“, завършва тя.

И Русе може да има медицински факултет

Медицински факултет към Русенския университет „Ангел Кънчев“ за обучение на лекари ще има в бившия Педагогически институт в крайдунавския град. Това съобщи на брифинг областният управител на Русе Драгомир Драганов, предава Пресцентърът на областната управа.

Ден по-рано на последното си заседание служебното правителство промени статута на имота на улица „Рига“ 38 в кв. „Здравец Изток“ от публична държавна на частна държавна собственост. Областният управител обясни, че от 2017 г. от Русенския университет е изразено становище, че поради изграждането на новите корпуси на висшето училище този имот е с отпаднала необходимост. Сега, с решението на Министерския съвет, управлението му се отнема от Университета и той преминава в управление на областния управител на Русе. Драганов уточнява, че процедурата е започнала от 2021 г., като става въпрос за осем сгради на площ от 7600 кв. метра.

Областният управител коментира още, че има инвестиционно намерение от намиращата се в съседство Университетска болница „Медика“ да закупи имота и на това място да се създаде факултет към Русенския университет за обучение на лекари по хуманна медицина. От болницата са уведомили областния управител, че разполагат със сертификат клас „А“ за инвеститор и затова той увери, че е в неговите правомощия да сключи съответния договор с тях.

„Ако нямаше такава инвестиционно намерение, можеше да се мине на публична продан от Агенцията за следприватизационен контрол и там да се построят различни жилищни сгради. Вместо това имотът се запазва. Ще бъде оборудван със съответната техника за откриване на Факултет по медицина, в който да се обучават студенти за лекари. Това ще даде различен облик на Русе и региона“, казва още Драгомир Драганов. И изразява надежда, че обучението на лекари в новия факултет в Русе може да започне още от учебната 2025/2026 г.

Административният директор на лечебни заведения „Медика“ Алис Муртезова потвърждава пред БТА, че се работи активно в посока откриването на обучение по медицина в дунавския град, но процесът е сложен и изисква време. Тя припомня, че през 2024 г. е завършил и първият випуск лекарски асистенти в Русенския университет. „Всички са назначени в системата на болничната и доболничната помощ. Всички работят по специалността си“, заявява тя.

Очаква се ръководствата на УМБАЛ „Медика“ в Русе, и на Русенския университет да дадат пресконференция с повече подробности около новия факултет. **ДЗБ**

Изложбата „Фантастични умове“ гостува на Софийския

Школите по природни науки са сред най-ценните ни национални ресурси, заяви министър Красимир Вълчев

Снимка СУ

Министър Красимир Вълчев и ректорът на СУ проф. Георги Вълчев разгледаха изложбата „Фантастични умове“

Специални поздравления и пожелания за настоящата година към участниците в българските олимпийски отбори по природни науки, техните преподаватели и родители отправя министърът на образованието и науката Красимир Вълчев при откриването на изложбата „Фантастични умове“ в Ректората на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Просветният министър отбелязва, че се обмислят национални програми, чрез които да се запазят и възпроизведат школите за подготовка на олимпийците ни по природни и точни науки.

„Особено в ерата на изкуствения интелект, убеден съм, че тези школи ще бъдат едни от най-ценните ни национални ресурси. И трябва да възпроизведем и да запазим този най-важен ресурс, да възпроизведем школите, които има в България, защото без вашите преподаватели тези постижения не биха могли да

се реализират. Необходимо е да направим така, че да създадем повече възможности и по-голямата част от младите хора да останат“, коментира министър Вълчев.

По думите му, добрата новина е, че все по-голяма част от най-добрите ученици, от лауреатите на олимпиади се реализират в България. Но са необходими и допълнителни усилия в тази посока, тъй като страната ни е в трудна конкуренция в един отворен свят.

„Има будни умове, пред които трябва да разтваряме широко вратите на науката“, отбелязва, от своя страна, ректорът на Софийския университет проф. Георги Вълчев. Той изрази и гордостта си от това, че тази година немалка част от олимпийците и носителите на национални дипломи избират да продължат образованието си в най-старото ни висше училище.

Явор Христов – трикратен сребърен медалист от Международната олимпиада по химия и първокурсник във Факултета по химия и фармация, обръща специално внимание на подкрепата, която участниците в

олимпиадите получават от МОН и от Сдружението на олимпийските отбори по природни науки.

Изложбата, която е част от проекта „Моите будители“, представя успехите на българските олимпийски отбори по математика, физика, химия, информатика, биология, лингвистика, астрономия и изкуствен интелект. Тя може да бъде разгледана в Софийския университет до 31 януари 2025 г., а след това – в още 12 града на страната, родно място на представените в нея олимпийци по природни науки. Реализира се от Сдружението на олимпийските отбори по природни науки и „Фантастико Груп“ в партньорство с Министерството на образованието и науката, Софийския университет, Столичната община и летище „София“.

За 2024 г. българските ученици спечелиха от международни олимпиади 40 медала – 2 златни, 14 сребърни и 24 бронзови. Заедно с останалите европейски, балкански, младежки и момичешки олимпиади, отличията на националните отбори са 91 (11 златни, 40 сребърни и 40 бронзови). **ДЗБ**

МУ – Пловдив, става част от Европейската тематична мрежа по биотехнологии

Снимка МУ – Пловдив

Проф. Мюнис Дундар (вляво) и ректорът на Медицинския университет – Пловдив, проф. д-р Ангел Училов

Споразумение за членство в Европейската тематична мрежа по биотехнологии (EBTNA) подписа ректорът на Медицинския университет – Пловдив, проф. д-р Ангел Училов и президентът на организацията проф. Мюнис Дундар, съобщават от висшето училище.

Международната организация се занимава с изследвания и разработване на иновативни биотехнологични продукти в областта на здравеопазването, селското стопанство, промишлеността и околната среда. Целите на Мрежата са да изпълнява, консултира или контролира програми за оценка на уменията и знанията в областта на природните науки с акцент върху биотехнологиите. Членовете реализират програми, свързани с образованието, обучението и научните изследвания.

Членството в Мрежата отваря врати за интердисциплинарна научноприложна дейност и съвместна публикационна активност.

При подписването са обсъдени възможностите за провеждане на съвместен научен форум и Лятно училище за млади учени, както и перспективите за взаимно сътрудничество във фундаментални предклинични и клинични дисциплини с шестте университетски болници партньори на МУ – Пловдив.

Проф. Мюнис Дундар е основател и ръководител на Катедрата по медицинска генетика в Университета „Ерджиев“, Кайсери, Република Турция. Участвал е като координатор и помощник-изследовател в различни проекти, а от 2006 г. е лектор в Европейския университетски консорциум „Биотехнологии, ориентирани към създаване на работни места“. Той приема и поканата на българската страна да стане член на редакционната колегия на Folia Medica – специализираното медицинско издание на МУ – Пловдив. **ДЗБ**

Избрани са нови заместник-председатели и главен научен секретар на БАН

Нови заместник-председатели и научен секретар на Българската академия на науките избра Общото събрание.

Заместник-председателите са трима: чл.-кор. д.б.н. Евдокия Пашева, проф. д.н. Емануел Мутафов и проф. д.и.н. Щелиян Щерионов. За главен научен секретар е избрана проф. д-р Нели Косева.

„Колегите са утвърдени учени с богат административен опит, убедена съм в безспорните им качества, приноси и лоялност към Българската академия на науките“, заяви чл.-кор. Евелина Славчева при представянето им пред Общото събрание.

Член-кореспондент Евдокия Пашева е доктор на биологическите науки.

Научните ѝ интереси са в областта на молекулярната и клетъчната биология: репарация и репликация на ДНК, епигенетичен контрол, ремоделиране на хроматина, канцерогенеза и туморни маркери, клетъчни сигнални пътища и механизми. Има над 70 научни статии. Професионалната ѝ кариера е включена в изданието на FEBS Women's Career in Science 2024. Чл.-кор. Пашева е била два мандата главен научен секретар на БАН (2013 – 2021) и заместник-председател на Академията в периода 2021 – 2025 г.

Професор Емануел Мутафов е доктор по нова и най-нова обща история. Той е византолог, епиграф и историк на изкуството в Института за изследване

на изкуствата – БАН. Бил е директор на Института в периода 2014 – 2022 г. Има над 150 научни публикации, от които седем монографии. Негови текстове са публикувани от издателства като Cambridge University Press, Brill, Brepols и др.

Сферите на професионален интерес на професор Щелиян Щерионов са история на България, историческа демография, стопанска история, морска история и традиционна морска култура. Той е професор в Института за изследване на населението и човека – БАН. Ръководи и участва в 15 национални и в 7 международни проекта. Публикациите му включват 8 самостоятелни монографии, 10 монографии в съавторство, състави-

телство на една преводна монография, съставителство и редакция на 5 сборника, 29 студии и 60 статии.

Нели Косева е професор в направление „Химически науки“. Професионалните ѝ интереси са в областта на полимерите и полимерните материали с биомедицинско и екологично приложение. Специализирала е в Лондонския университет, Университета на Кобе (Япония), Полската академия на науките. Съавтор е на 96 научни публикации, от които 5 обзорни, 3 патента и един полезен модел. Проф. Косева е била два мандата директор на Института по полимери – БАН, и главен научен секретар на БАН в периода 2021 – 2025 г. *АЗ-БУКИ*

Кибератаките се усъвършенстват

Това се дължи на развитието на нови технологии като изкуствения интелект и машинното обучение

Д-р инж. **Димитрия Михайлова** е една от лауреатките на Националната стипендиантска програма „За жените в науката“ за 2024 г. Темата на проекта, с който печели, е „Подходи за киберсигурност срещу атаки, интегриращи изкуствен интелект и машинно обучение в безжични системи от следващо поколение“. Тя е главен асистент в катедра „Комуникационни мрежи“ към Факултета по телекомуникации на Техническия университет в София. Научната ѝ дейност е насочена към разработване и изследване на различни подходи за установяване на сигурност, предимно чрез подходи на физическия слой от комуникационния модел. Тези алгоритми обикновено се основават на теорията на информацията и осигуряват високо ниво на защита, използвайки естествените случайни свойства на сигналите и комуникационната среда. Те се отличават с ниска изчислителна сложност и енергийна ефективност, което ги прави изключително подходящи за внедряване в системи с ограничени ресурси. Димитрия Михайлова е съавтор на 31 научни публикации, представени на международни конференции или публикувани в научни списания.

Зина СОКОЛОВА

Интересът на Димитрия към науката се заражда още като дете. Родителите ѝ са инженери. Баща ѝ преподава в пловдивския филиал на Технически университет – София. Признава как си е представяла, че ще продължи развитието си по неговия пример. От малка я влече математиката. Завършва бакалавърска и магистърска степен в Техническия университет – специалност „Телекомуникации“. Срещата ѝ с преподавателите във Факултета я навежда на мисълта, че това е нейният път. Нейни научни ръководители стават проф. Георги Илиев и доц. Златка Вълкова-Джарвис. Съвместната ѝ работа с тях повлиява на избора ѝ да остане като докторант в катедра „Комуникационни мрежи“ към Факултета по телекомуникации. Темата на нейната дисертация е „Методи и алгоритми за сигурни комуникации на физическо ниво в безжични телекомуникационни мрежи“.

„Основно се занимавам със сигурност на физическия слой – казва д-р Михайлова. – Това е малко по-различно от традиционните подходи за сигурност. Обикновено сигурността в комуникациите се осигурява на

по-високите слоеве на еталонния мрежов модел, където се използват различни алгоритми за криптиране например, които се характеризират с много висока изчислителна сложност. Физическият слой е първото ниво, където се определят механичните, електрическите и процедурните характеристики за изграждане, поддръжане и разпадане на физическата връзка, определят се самите обработки на физическия сигнал за предаването му по комуникационния канал.“

Младата изследователка обяснява, че по принцип една комуникационна мрежа абстрактно е разделена на седем слоя, като първият е физическият. Следват канален слой, мрежов слой, транспортен слой, сесия, презентационен и приложен. Различните устройства в една комуникационна система работят на различните нива. Последният, седмият слой е приложният – той осигурява достъп до конкретните приложения до комуникационната среда. Една комуникация минава през всичките тези нива.

„Досега съм се занимавала с това да се търси сигурност чрез физическите свойства на сигнала и на средата за предаване, което няма общо с машинното обучение и изкуствения интелект – уточнява Димитрия. – Това, което е заложено в проекта, е от

Д-р инж. Димитрия Михайлова по време на церемонията на „Жените в науката“ за 2024 г.

малко по-различен поглед, тъй като вече е свързано с тези две технологии и изисква да се разгледат физическите обработки на сигнала съвместно с подходите за сигурност от горните нива на модела, за който споменах.“

Първият етап от работата на Димитрия е анализ на съществуващите до момента атаки, които използват изкуствен интелект и машинно обучение. Самите технологии на изкуствения интелект и машинното обучение все още се развиват, те тепърва навлизат в различни сфери на нашия живот. В синхрон срещу тях се развиват нови и нови атаки, които използват едната или другата технология в стремежа си да подобрят своята ефективност.

Вторият етап е да разгледа методите на защита от такъв тип атаки. Финалният етап е да предложи решение – алгоритъм

или метод въз основа на извършения анализ.

„Изкуственият интелект ще усъвършенства атаките – подчертава Димитрия. – Много често атакуващите са една стъпка пред защитаващите и за да се разработят ефективни средства за защита, трябва първо да се запознаем със самата атака – къде са слабостите на системата, за да може да се противодейства. С развитието на технологиите, с квантовите компютри, които се разработват, атаките ще стават все по-сложни и все по-силни. Но аз съм оптимист, тъй като и методите за защита ще бъдат усъвършенствани, а не само атаките. Има пробиви в сигурността, но има и противодействие.“

Д-р инж. Димитрия Михайлова продължава да изследва и физическия слой – една конкретна атака довежда до т. нар. пилотно

замърсяване. В безжичните комуникационни системи, преди да започне информационният обмен, има процес на оценка на канала. Ако нелегитимният потребител се намеси в този процес, той може да подобри своя канал и да подслушва доста успешно. До такава степен, че е възможно сигналът, който пристига при него, да е по-качествен от този, който е получен от легитимния потребител.

„Бъдещата ми дейност в тази посока е разработване на методи за автентикация, които са в състояние да избегнат този вид атака – казва д-р Михайлова. – Съществуват и интересни подходи на физическо ниво за решаване на проблема с атаката на заглушаването на сигнала, които също ще са обект на бъдещата ми научноизследователска дейност.“

Рожден ден в откритото море

Ралица ГОСПОДИНОВА

Главен старшина Радослав Мирнов от Белене посреща 50-ия си рожден ден на 2 януари на българския Военен научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“.

„Миналия си рожден ден отново посрещна на същия кораб. Тогава пак бе на експедиция. Тази година тръгнаха за Антарктида на 7 ноември и на 29 декември бяха там – разказват родителите му Денка и Иван Мирнови. – И с вълнение допълват: – Гордеем се с него, радваме се за него, но само нашите сърца си знаят какво преживяваме всеки път при мисълта, че е толкова далеч.“

Радослав е вторият от тримата им

синове. Първият е Пламен, а третият – Любомир. „Пламен и Радослав вече живеят във Варна, а Любо – в София. Такъв е животът. За нас е важно те да са щастливи“, споделят родителите.

Радослав завършва СУ „Димчо Дебелянов“. Отбива военната си служба в Любимец. Кандидатства във Военноморските сили и го приемат. Има две деца – син Иван на 22 години и дъщеря Марина на 18 години.

„22 години Радослав бе част от фрегата „Смели“, а от две години е сред екипажа на Военния научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“.

Екипажът е от 35 човека. С тях има и много учени от различни държави. „Чуваме се и се виждаме с него благода-

рение на модерните приложения на телефона. Чрез видео станахме свидетели на момента, в който получава поздравления за рождения си ден от командира на кораба, чухме поздравителния адрес от Висшето военноморско училище „Никола Йонков Вапцаров“, видяхме как го награждават. Той и сега си е така скромна и добър, както бе като малък. Неговите първи учители бяха семейство Върбинка и Иван Иванови“, обясняват още Денка и Иван Мирнови.

Военният научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“ ще акостира на пристанището във Варна в средата на месец април. А родителите на Радослав го очакват в Белене с отворени обятия.

Снимка Личен архив

Гл. старшина Радослав Мирнов с проф. Христо Пимпирев, ръководител на българските антарктически експедиции

Антарктида става филмова площадка

Две ленти ще се снимат на Ледения континент, където се изпълняват 11 български и 5 международни проекта

Зина СОКОЛОВА

Неочаквано Антарктида захрана медийното пространство с културни новини. Първо дойде съобщението, че екипът на българската антарктическа база „Св. Климент Охридски“ на о. Ливингстън се включва в инициативата „Януари – месец на Радичков“, която се провежда за шеста поредна година и за първи път в Антарктика. В рамките на месеца на българската база ще бъдат организирани няколко четения на книги на майстора на словото.

Последваха и две филмови новини. Продуцентът на Леонардо ди Каприо лети заедно с проф. Христо Пимпирев за Антарктида, където ще снима филм за опазването на природата. Филмът е спечелил финансиране от Националния филмов център.

Другата новина е, че екип на „Нешънъл джиографик“ ще снима филм за българската антарктическа база „Св. Климент Охридски“ на о. Ливингстън.

Извън тези културни събития на базата кипи разнообразна дейност. Акцентът в 33-тата българска експедиция на Антарктида освен върху научните проекти е поставен и върху довършването на новия лабораторен блок. Амбицията на изпълнителя е това да стане до края на сезона, а проблемът – това, че строителният сезон на Антарктида е много къс, само три месеца и половина. След като миналата година успяват да затворят сградата, сега се прави инсталацията, поставят се соларните панели, водопроводът. Базата ще се затвори между 19 и 23 март. Важно е да се подчертае, че активната строителна дейност не пречи на изпълнението на научните проекти, които тази година са 11 – обикновено са между 9 и 16 годишно.

„Това, че запазваме броя проекти, е постижение – казва Драгомир Матеев, зам.-директор на Националния център за полярни изследвания. – Обслужването на всички тези проекти изисква време и хора. Както и строителните работи. А логистичният екип е един и същ: 7 – 8 човека поддържат базата, помагат и на учените, и на строителите да си вършат работата. За всеки проект е необходим минимум един човек от логистичния екип да осигурява. Ако работят на ледник, някой трябва да вземе шейната, да закара учените горе и да осигури тяхната безопасност. Ако са в морето, трябва лодкар, който да управлява лодката, и понякога е нужен още поне един

Снимки Български антарктически институт

логистик в лодката. Миналата година по един от проектите трябваше да се вземат седименти от дъното. Това ставаше със специална екипировка, която, като се напълни, тежи 25 – 30 кг.“

В тазгодишната експедиция се включват и три чуждестранни научни екипа, които за първи път стъпват на Антарктида – от Черна гора, от Гърция и от Обединените арабски емирства (ОАЕ). Допълнително има екипи от Португалия и от Колумбия. Това означава, че се работи и по пет международни проекта, с които общият им брой става 16. И на всички тези хора трябва да се осигурят условия за работа.

„Учените от ОАЕ могат да отидат където си поискат, защото могат да си го позволят. Но искат да работят с нас, което ни радва – подчертава Драгомир Матеев. – Екипът им, подпомаган от нашите инженери и логистици, монтира метеорологична станция на Антарктида, която ще предава данни към техния метеорологичен център в Абу Даби. Монтираха и сеизмологична станция. Постоянно си партнираме с колегите от Испания, Португалия, Бразилия, Чили, Аржентина, Колумбия. Почти всяка година имаме португалски учени на нашата станция. С Колумбия имаме същите отношения. Международното сътрудничество – това е духът на Антарктида. Работим и живеем заедно.“

Цялата тази разнообразна дейност нямаше да е възможна без изследователския кораб „Св. св. Кирил и Методий“. Благодарение на него се осигурява голяма част от логистиката – транспортират се провизии, строителни материали, екипировка. Българският кораб доставя научна екипировка и материали за испанската и за турската експедиция. На кораба се извършва и научна работа – единият от проектите тази година е за живота на птиците. Наши орнитолози се качват на кораба още във Варна и така изминават целия път до Антарктида и обратно.

Корабът увеличава много възможностите за научна работа и разширява ареала на изследванията. Българо-испански екип, транспортиран с него до о. Сноу, поставя сеизмограф и заснема с георадар части от ледника. Сеизмографът ще работи до края на сезона и после ще бъде прибран.

„Посетихме о. Смит, взехме проби от о. Дисепшън – без кораб това нямаше да е възможно – казва Драгомир Матеев. – Един пример – по проекта, свързан със сеизмографията, беше необходимо да се създаде мрежа от минимум три сеизмографа, за да могат да бъдат локализиран земетресенията с по-голяма точност. Имаме постоянен сеизмограф на нашия остров, както и на о. Дисепшън, където е една от испанските

бази. Сега планираме да поставим още един на нашия остров заедно с арабските ни колеги и един на о. Сноу. Така че всъщност имаме много сериозна мрежа, която работи в района на Южните Шетландски острови. Част от същия проект изучава движението на ледниците, измененията в тях вследствие на климатичните промени.“

Тази година сериозното постижение е акостирането на о. Смит, който наистина е трудно достъпен. Но това го прави много интересен, защото досега не е изследван. Геолозите казват, че това е единственият остров в архипелага, който излиза от повечето от 60 км от недра на земята. И след като е единствен по рода си, се очаква и геологията му да е уникална.

Друг проект е свързан с влиянието на слънчевата активност върху явленията в пукнатините на ледниците – изменението на температурата, въздушните потоци. Двама млади учени влизат в пукнатините на ледниците и поставят датчици, което си е истинско екстремно преживяване. Става дума за пукнатини с дълбочина около 30–40 метра. Втора година се работи по този проект. Досега са поставени датчици на два различни ледника. Учените успяват да стигнат до дъното на единия и да вземат проби от самия грунт на ледника.

Ако съдиш новите поколения, съдиш себе си

Съзателят на сайта „Видински алманах“ Димитър Тодоров разчита на младите да поемат щафетата на добротворчеството

Петя НИКОЛОВА

О т гордостта на Лом – проф. д-р Александър Чирков, и родения в Белоградчик основател на българската хорово-диригентска школа проф. Георги Димитров, през талантливата и характерна актриса Леда Тасева, родена във Видин, до по-младите, изявили се вече учени, музиканти, актьори, художници, писатели и журналисти... Над 1630 учени и творци от най-северозападната част на България са събрани в онлайн платформата „Видински алманах“. За периода от март 2018 г. до 31 декември 2024 г. сайтът е посетен от 272 221 читатели, които са ползвали 438 939 статии.

За неговия създател Димитър Тодоров това е

успех, който надминава очакванията му

и напълно удовлетворява дългогодишния му труд.

Но как един човек, който дори не е от Видин или Видинския край, създава база с биографични справки за толкова много хора от региона? Какво го провокира да се ангажира със сайт и да предоставя информация за личности с принос към науката, културата и изкуството на страната ни? И има ли значение, че Димитър Тодоров е бил също и учител?

Преди да узнаем отговорите на тези въпроси, ще споменем един немаловажен факт, безспорно оставил следи и формирал нагласи за бъдещето. Съзателят на интернет платформата „Видински алманах“ е роден в монтанското село Живовци. А то е съседно на родното място на Йордан Радичков – село Калиманица. И двете села – на големия душеприказчик и познавач на Северозапада, и на Димитър Тодоров, са изселени заради построяването на язовир „Огоста“.

„Захванан се с Алманаха през 2014 г., след като няколко години преди това бях работил за сформирани на лоби, което да подпомогне създаването на Европейски университет със седалище във Видин – разказва за „Аз-буки“ Димитър Тодоров. – С помощта на различни хора бях оформил списък от 46 учени, политици и общественици, които през 2006 г. дойдоха на среща, свързана с идеята за регистрация на този университет. Описвайки техните биографии и библиографии, се докоснах и до други успешни видинчани или земляци, които ме впечатлиха с ролята си в развитието на отделни научни дисциплини и със съществения си принос за практическото им приложение. Постепенно започнах да увеличавам списъка с имена и през 2018 г. те станаха повече от 200.“

Така се ражда идеята, а след като Тодоров я споделя на дъщеря си Наталия, която се занимава с информационно-рекламни сайтове, тя му предлага

да направи труда си достояние на повече хора.

През 2018 година в интернет пространството се появява адресът <https://vidin-almanac.bg/> и платформата „Видински алманах“ започва да расте. Днес в нея може да се открие информация за успешните личности от региона, обособена в отделни секции. Може да се прочете за изявените архитекти от Видинския край, лекари, художници, писатели, както и да се търси по име, родно място или професия.

Учил в Берковица и Монтана, Димитър Тодоров завършва „Българска филология“ във Великотърновския университет с втора специалност „Лекторско майсторство“ (ораторско изкуство), а пътят на личния му живот го отвежда до Видин. Там живее вече 40 години, като в определен период дори учителства. Пази прекрасни спомени от времето, което посвещава на възпитаниците си на днешното СУ „Цар Симеон Велики“ и в ПГ „Васил Левски“. Убеден е, че учителството е едновременно призвание и мисия, а децата винаги са едни и същи – бял лист, върху който възрастните ще напишат своето и тяхното бъдеще.

„Всяко поколение съди следващото, но всъщност съди себе си, защото не е осигурило приемственост на традиционните ценности – казва Димитър. – Тревожат ме резултатите от масовото образование и ниската степен

на функционална грамотност, както и агресията, „надвикването“ при общуването между децата, небрежното им поведение в обществената среда, подражателството на фалшивите идоли в музиката, филмовата индустрия и псевдокултурата, ранното пристрастяване към изкуствената красота, алкохола, тютюнопушенето и наркотичните стимулатори във всичките им варианти. Преодоляването на тези негативи изисква енергията и непримиримостта на всички поколения и институции, но най-вече на семейството, защото то е първообразът, който формира с примера си бъдещото поколение.“

Истината е, че който се докосне до учителската професия, дори и за кратко,

навлиза дълбоко в света на децата

и осъзнава начина, по който им влияе средата. И ако за възпитаниците си и учителските си години Димитър пази хубави спомени, не така, за съжаление, стоят нещата по отношение на голяма част от тогавашните му колеги учители.

„Статистически е доказано, че 83% от информацията се възприема чрез зрението, 11% – чрез слуха, и останалите 6% – чрез обонянето и докосването – пояснява Димитър Тодоров. – И когато застане пред рентгеновите очи на своите ученици, учителят следва не само да е подготвил урока си, но и да си е дал вече сметка, че всичко е важно – облекло, прическа, поглед, жестове, тембър на гласа и артикулация, психическа и морална

устойчивост... Ако нещо не е наред или отсъства, той е уязвим. И ако се замислим за прозвищата, които учениците дават на своите учители, или за порядъка в учебната стая, или за поведението на децата в коридора на училището и на улицата, ще разберем, че всички тези поведенчески изяви са оценка както за семейството, така и за учителя.“

Ангажиран със словото и с обществена дейност почти през всичките си активни години, Димитър е бил част от самодейни поетични и театрални състави, писал е стихотворения, има издадена книга. Твърди, че всеки път изостря вниманието си, когато чуе „ораторско майсторство“ или „изящна словесност“, защото оценява силата на уменията да ангажираш вниманието и да предаваш знания чрез богатата палитра от изразни средства. Като човек, който от дете рецитира и пише стихове, той е наясно и със силата, с която въздейства поезията, най-синтезираната художествена реч.

„Пишещият поезия разкрива спонтанно мисли и чувства и в този смисъл е и искрен, но и уязвим, което го прави по-отговорен и пред себе си, и пред другите“, казва Тодоров.

„Когато през 2020 г. издирените и описани от мен научни работници и университетски преподаватели започнаха да се изчерпват – обяснява той, – реших да разширя обхвата на „Видински алманах“ с творците от сферите на изкуството и културата. От една година работя върху биографиите на дарителите, които ще бъдат обособени в отделен раздел. В бъдеще възнамерявам да направя и раздел за изявените в политиката.“

Сега в онлайн платформата

присъстват 14 академици, над 300 професори и 233 писатели и поети. Сред многото информация има и пасаж, в които се разказват не особено известни или необичайни истории, свързващи големи български личности с Видинския край. Като тази за актьора Константин Кисимов, който в края на спектакъла „Дванадесета нощ“ на Видинския театър, като гост актьор през юни 1963 г., получава званието „Почетен гражданин на Видин“. И го приема с поклон и признателност, коленичейки пред видинската публика.

„Животът ме научи, че

винаги има какво да получиш от човека насреща,

стар или млад – казва Димитър Тодоров. – Няма безполезно или вредно знание, а общуването между поколенията е безценен дар и за двете страни. Възрастните зареждат младите със знания и мъдрост, а младите зареждат възрастните с енергия и ентузиазъм. Лично аз, волю или неволю, винаги съм бил сред млади хора, дори през последните 14 години от трудовия си стаж, като регионален представител на Комисията за защита от дискриминация за област Видин. Поколенията трябва да се уважават и да си сътрудничат, а прагматизмът да не взема връх за сметка на хуманизма и добротворчеството. Надявам се, че дъщеря ми Наталия, която живее и работи от няколко години в Испания, ще поеме щафетата по поддържането на сайта „Видински алманах“, когато това вече няма да е по моите сили и възможности.“

Снимка: Полина Тодорова – Радио Видин

Димитър Тодоров е създател на сайта „Видински алманах“

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ

1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGFS

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ
ISSN 0861-3990

Редактори:

д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg

д-р Дилиана Кочева
d.kочева@azbuki.bg

Симона Николова
s.nikolova@azbuki.bg

Стефа Маринова
s.marinova@azbuki.bg

Графичен дизайн:

Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg

Иван Шопов
i.shopov@azbuki.bg

Петър Владов
p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:
Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:

Олег Попов
o.popov@azbuki.bg

Реклама и

разпространение:
izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:

Белене – Ралица Господинова
088 7418349

Велико Търново – Здравка Маслянкова
088 6653255

Видин – Борислава Борисова
vidinstar@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева
087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712

Смолян – Ангел Добриков
088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова
089 5789515

Шумен – Светлана Крумова
srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:
Дилиана Кочева

Предпечатна подготовка:
НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива
на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните
текстове и илюстрации са
собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава
научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната
и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки
и върхови технологии“

Милион долара за ремонт

Как детска градина в Кнежа успява да получи
финансиране от Европейското командване на САЩ

Катерина КОВАЧЕВА

В Програмата за хуманитарна помощ на Европейското командване на САЩ Детска градина „Мечо Пух“ попада благодарение на Илийчо Лачовски – кмет на община Кнежа, разказва директорът на градината Силвия Димова.

Голяма роля за одобрението на проекта изиграва и Националното сдружение на общините в Република България, което е насърчило общината да разработи проекта и да кандидатства за финансиране.

Детската градина се намира в централната градска част на Кнежа, в гъсто населен квартал, където живеят предимно млади хора с малки деца. А кметът избира точно тази градина, защото такъв мащабен ремонт на сградата не е извършван от построяването ѝ през 70-те години на миналия век. Още повече, не е малък броят на децата, които се отглеждат и обучават в нея –

към настоящия момент те са 101 деца. Директорката се надява след ремонта бройката им да се увеличи.

Детската градина има потенциал да поеме още деца, и има какво да предложи на настоящите и бъдещите си възпитаници.

През 2020 г., когато поема поста директор на ДГ „Мечо Пух“, Димова заварва помещения, нуждаещи се от драстично и основно реновиране. От създаването на детското заведение до момента са правени само частични ремонти. Тя посочва, че нужда от ремонт е имало както на отоплителната система, така и на санитарните възли. Подовата настилка, кухнята и прилежащите ѝ помещения също са се нуждаели от подмяна.

„Реновираните помещения оборудвахме с нови мебели, маси и мека мебел, климатици, играчки и дидактични материали. Има и нови електроуреди за кухнята – конвектомат, зеленчукорезачка, картофобелачка, прибори и съдове за готвене“, завършва директорката.

Снимка Силвия Димова

Реновираната с почти милион долара детска градина „Мечо Пух“ в Кнежа

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Трудовият стаж е времето, през което работникът или служителът е работил по трудово правоотношение, както и времето, през което е изпълнявал държавна служба. Законът предвижда различни ситуации, в които дори при отсъствие от работа времето се признава за трудов стаж. Това включва случаи като платен отпуск, болнични, участие в квалификационни курсове и други. По този начин се осигурява защита на работниците и служителите, като се гарантира, че техните права няма да бъдат засегнати в определени житейски ситуации.

Кога времето извън работа се зачита за трудов стаж?

Например, ако работник или служител е в отпуск по болест, това време се зачита за трудов стаж. Това важи независимо от причината за временната неработоспособност – дали става дума за общо заболяване, трудова злополука или грижа за болен член на семейството. Практиката показва, че много работници и служители се възползват от това право, особено в случаи на по-продължителни болнични, свързани с лечение на сериозни заболявания.

Също така, времето на платен отпуск, било то за почивка или по други причини, също се зачита за трудов стаж. Например, ако работник или служител излезе в годишен платен отпуск, тези дни автоматично се добавят към стажа му. Това включва и специални отпуски, като отпуск за санаторно-курортно лечение или за придружаване на член на семейството при медицински прегледи.

Интересен случай от практиката е, когато работник или служител ползва неплатен отпуск. Неплатеният отпуск до 30 работни дни в една календарна година се признава за трудов стаж, а над 30 работни дни – само ако това е предвидено в този кодекс, в друг закон или в акт на Министерския съвет.

Друг важен аспект е времето, прекарано в квалификационни курсове или преквалификация. Ако работник или служител бъде изпратен от работодателя си на такова обучение с откъсване от производството, това време също се зачита за трудов стаж. Това е често срещана практика в компании, които инвестират в повишаване квалификацията на служителите си.

Понякога възникват ситуации, при които работник или служител е неправомерно недопуснат до работа. Например, ако поради грешка или конфликт с работодателя служителят не бъде допуснат до работното си място, времето на отсъствието му също може да бъде

признато за трудов стаж, ако ситуацията бъде разрешена в полза на служителя.

Друг пример е времето на отстраняване от работа във връзка с обвинение за престъпление. Ако впоследствие работникът или служителят бъде оправдан, този период също се зачита за трудов стаж. Например в случай на служител, временно отстранен от работа поради разследване, но по-късно признат за невинен, всички месеци на отсъствие ще бъдат добавени към стажа му.

Законодателството предвижда и други специфични случаи, при които времето, през което работникът или служителят не е работил, се признава за трудов стаж. Например, ако служителят е временно отстранен от работа по предписание на здравните органи, докато се уточнява здравословното му състояние, това също се зачита за стаж.

Целта на всички тези законови разпоредби е да бъдат защитени правата на работниците и служителите, като гарантират, че техният трудов стаж няма да бъде прекъсван поради непредвидени обстоятелства или специфични изисквания на работния процес. Това не само осигурява социална стабилност, но и гарантира, че работникът или служителят няма да бъде лишен от бъдещи права, свързани с натрупания трудов стаж.

Практиката показва, че разпоредбите на закона се прилагат ефективно, но е важно работниците и служителите да са запознати с правата си. Независимо дали става въпрос за болничен, отпуск или друго основание, познаването на правилата дава увереност и защита на всеки работник или служител.

Справка:

Чл. 160, ал. 3 от Кодекса на труда

чл. 351 от Кодекса на труда

чл. 352, ал. 1 от Кодекса на труда

ГЕРОЙ НА ДЖ. ПУЧИНИ ОТ „ТОСКА“ ОПИСАНИЕ НА ОТЛИЧИТЕЛНИ ЧЕРТИ	ПИТЕЙНО ЗАВЕДЕНИЕ ГЕРОЙ ОТ АМЕРИК. СЕРИАЛ „ДАЛАС“	БЪЛГАРСКИ КОМПОЗИТОР (1923-1997) ГРАДО-НАЧАЛНИК	ГЕРОЙ ОТ „ОДИСЕЯ“ БЕЗЦВЕТЕН ГОРЯЩ ГАЗ	ВИЗАНТИЙСКА СРЕБЪРНА МОНЕТА ОПЕРА ОТ ЖАН ФИЛИП РАМО	КОНТРОЛЕН ЕКРАН ИГЛОЛИСТНО КИПАРИСОВО ДЪРВО	ФРЕНСКИ ФЕСТИВАЛЕН ГРАД	САБЯ ЗА ФЕХТОВКА ПРОГРЕСИВНА ПАРТИЯ В КИПЪР БЪЛГАРСКИ КОМПОЗИТОР (1882-1931)	ХРАНИТЕЛНО ГРАДИНСКО РАСТЕНИЕ КЪЛБОВИДНИ БАКТЕРИИ	ДРЕВЕН СТРУНЕН МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ
АЛКОХОЛНА НАПИТКА	БИЛКОВА ОТВАРА	АВТОР НА ЕПИЧЕСКИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ВИД ЛЕКА СПЛАВ	ПОРЕДНА НОМЕРАЦИЯ НА МУЗИКАЛНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ КУПЧИНА	ВИД ЗЕЛЕНЧУК ИТАЛ. ЕСТРАДНА ПЕВИЦА	ИТАЛИАНСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР ГРАД В ГЕРМАНИЯ	ВИД ТОКО-ПРЕКЪСВАЧ АНГЛИЙСКО ФЕОДАЛНО ВЛАДЕНИЕ			
ЛЪСКАВ КОНЕЦ	ДРЕВНОРИМСКО ПРЕДСТАВЛЕНИЕ ПРЕДСТАВИТЕЛ НА ГРУПА ХИМ. ЕЛЕМЕНТИ	ПОМОЩНА ТЕОРЕМА АНСАМБЪЛ ОТ 8 ИЗПЪЛНИТЕЛИ	ФИЛМ ОТ САЩ С ПИТЪР ФОНДА ПУСТИНЯ В АФРИКА	ПИТЕЙНО ЗАВЕДЕНИЕ ЖЕНСКИ АНАТОМИЧЕН ОРГАН	ТЪНЪК МЕТАЛЕН ЛИСТ				АВСТРИЙСКИ ПИСАТЕЛ, НОБЕЛИСТ - „СВАТБА“
МАРКА ПРАХ ЗА ПРАНЕ ПАРАЛИЗИРАЩО ВЕЩЕСТВО, БОТУЛИНОВ ТОКСИН			ГЕРМАНСКА ДЪРЖАВА, ИМПЕРИЯ ГРАД В ИТАЛИЯ	ЯПОНСКА ПАРИЧНА ЕДИНИЦА РИБА ОТ СЕМ. ТРЕСКОВИ	ПРИСПОСОБЛ. ЗА ПРЕНАСЯНЕ НА БОЛНИ ГЕРОИНЯ ОТ „ТИЛ УЛЕН-ШПИГЕЛ“	АНГЛИЙСКИ МОРЕПЛАВЕЦ (1728-1779) РИБЕН ПРОДУКТ, ХАЙВЕР	КУПУВАЧ		
АМЕР. КИТАРИСТ И КОМПОЗИТОР ЗАДНАТА ЧАСТ НА ГЛАВАТА		ОТЗВУК, ЕК	ЧАСТ ОТ ЧАСОВНИКОВ МЕХАНИЗЪМ КУМИР	АКТРИСА ОТ САЩ - „ТУИН ПИЙКС“ КЪС СКИТСКИ МЕЧ	АМЕРИК. ФИЛМ СЪС С. СТАЛОУН ЧИН, СТЕПЕН	СВОЙСТВО НА ГЛАГОЛИТЕ ДА ИЗРАЗЯВАТ ДЕЙСТВИЕ ХИМИЧЕН ЕЛЕМЕНТ	ВИД ЕЛЕН		
РУСКИ ХУДОЖНИК (1817-1875) СКИ ИНСТРУМЕНТИ И МАШИНИ	ДРЕВНИ ПЛЕМЕНА НА АПЕНИННИТЕ БИВШ ФРЕНСКИ КОЛОЕЗДАЧ	СЕЛО ВЪВ ВИДИНСКО	ДРУГО ИМЕ НА ГЛУХАРЧЕТО ИНДИЙСКИ ДЪРЖАВНИК (1889-1964)	ИНИЦИАЛИТЕ НА БИВША СВЕТ. ОРГАНИЗАЦИЯ ГРАД В ПОРТУГАЛИЯ	РЕКА В ГЕРМАНИЯ БЪЛГАРСКИ ФOLK ПЕВЕЦ	СЕМИТСКА БОГИНЯ НА ЛОВА СТОЛИЦАТА НА КАНАДА	ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ МАРКА НЕМСКИ ХЛАДИЛНИЦИ		
ЮЖНО ДЪРВО ОБЩО НАЗВАНИЕ НА БУКВИТЕ „Б“ И „В“			ПРЕВЪЗХОД НА СТЕПЕН В ГРАМАТИКАТА ЕДИНИЦА ЗА РАБОТА	КЛЕТКА, ОБР. ОТ СЛИВАНЕ НА ПОЛОВОИ КЛЕТКИ МУСКА, АМУЛЕТ	ПЕСЕН НА ЖИЛБЕР БЕКО НОРВЕЖСКИ ПИСАТЕЛ (1833-1908)	АНГЛ. ЛОГИК (1834-1923) ГОРНАТА ЧАСТ НА ГЪРБА МЕЖДУ РАМЕНЕТЕ	КОРЕННО НАСЕЛЕНИЕ НА ОГНЕНА ЗЕМЯ	ЦЕННА СТАРИННА ВЕЩ	ВЪРНО ТВЪРДЕНИЕ
ПОЛСКИ ФАНТАСТ. „СОЛАРИС“	БЪЛГАРСКИ ШАХМАТИСТ МАРКА ДЪНКИ	УЧЕБНА ЕДИНИЦА ВИД СПОРТНА ЛОДКА	РУСКИ ПИСАТЕЛ ИНДИЙСКА БОГИНЯ НА ПОДЗЕМНОТО ЦАРСТВО	ДЕБЕЛ ВЪЛНЕН ПЛАТ ЗА ШАПКИ	АНГЛ. ЛОГИК (1834-1923) ГОРНАТА ЧАСТ НА ГЪРБА МЕЖДУ РАМЕНЕТЕ	ЕГИПЕТСКИ БОГ НА ЛУНАТА	ЖИЗНЕНОСТ		
ЗВЕЗДА ОТ СЪЗВЕЗДИЕТО „БИК“ МЪЧНО, ЗАТРУДНЕНО ДИШАНЕ		ВИД ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО ДВИЖЕНИЕ, РАЗВИТИЕ	ГЕРОИНЯ НА Л. КАРОЛ КАМЕННО КУБЧЕ ЗА ПЪТНА НАСТИЛКА	МОДЕЛ „ФОРД“	ПРОЧУТ ЗАМЪК В ПОЛША	ФРЕНСКИ ПОЕТ (1797-1863) ПРЕДНАТА ЧАСТ НА ГЛАВАТА			
НАСТИЛКА НА УЛИЦИ С ЕДРИ КАМЪНИ	ЗАЩИТНО ЗЕМНО СЪОРЪЖЕНИЕ СТЪКЛЕНА ЛЕКАРСТВЕНА ОПАКОВКА		РЕКА В ГЕРМАНИЯ ГУМЕНА ТРЪБА	ОТБРАНА ПОСОБИЕ ЗА ИГРА НА ТЕНИС	ГИГАНТ, КОЛОС НАЙ-ВИСОКАТА ТОЧКА НА НЕБЕСНАТА ПОЛУСФЕРА		ВЪРХ В СЪРЪННА СРЕДНА ГОРА	ЛЕКА ЛЯТНА МЪГЛА	СЪЕДИНЕНИЯ С АМИНОГРУПА
КУРОРТЕН ГРАД В БЕЛГИЯ	ПОРЪЧИТЕЛСТВО ВЪРХУ ПОЛИЦА	БИСЕР ГЕРОИНЯ НА ИВАН ОСТРИКОВ ОТ ЕДНОИМ. ПИЕСА	РУСКИ АВТОМОБИЛИ БАЛЕТНО УПРАЖНЕНИЕ-КЛЕК ПРИ РАЗКРАЧЕН СТОЕЖ	БИЛКА, ДИВА МЕНТА МЯРКА ЗА ЗЕМНА ПЛОЩ	ОБЛАСТ В СРЕДНА ИНДИЯ ДРЕВНОГРЪЦКИ ПОЕТ ОТ VI В. ПР. Н. Е	МОХАМЕДАНСКИ ДУХОВНИК АЛБАНСКА ОСВЕДОМИТЕЛНА АГЕНЦИЯ			
ПАШКУЛ С ДВЕ БУБИ			МОДЕЛ „ШЕВРОЛЕТ“	ОХРАНЕЦ ЖРЕБЕЦ	СЛАДКИ КАРТОФИ				
РАЗКАЗ ОТ ЧУДОМИР					ПРЕЗИДЕНТ НА ФРАНЦИЯ (1981-1995)				
ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ			УНГАРСКИ НАРОДЕН ТАНЦ		ГЕРОЙ ОТ ИТАЛ. СЕРИАЛ „ОКТОПОД“				

РЕЧНИК: АГИН, АТЕЛАНА, КАСИЛ, НОЛА, ПЛИЕ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: Интроспекция. Балкон. Ярост. Грес. Сегал (Стивън). Ози. Ира. Атака. "Отело". Класика. Иран. "Нан". Игор. Дар. Таран. Осезание. Маламашка. Ирида. Антре. Итака. Кама. Аралия. Нинел. Ода. "БТР". Одит. "Тереза". "Калиопа". Алов (Александър). "Лех". "Алто". Амфора. Опак. Нарез. "ИЛ". Линк. Амон. Парад. Ясе-нов (Христо). Ажбе (Антон). Берн. Адра. Оазис. Рас. Маткап. Илм. Оте. Нек. Бан-крут. "Адонис". Дякон. Росер. Оноре. Атос. Ред. Хлопатар. Деми Мур. Лъкатник (Михаил). Шум. Киша. Ута. Риф. "Шибил". Тери (Елън). Клир. Ниша. "Единак". Бу-риме. Мориконе (Енио). Ир. Силикон. Рака (Джулио). Сантал. "Кенана".	Отвесно: "Княз Игор". Долна баня. Елинон. Три. Осика. Тар. Сөкам. Фира. Гро (Антоан Жан). Креда. Кораб. Котин (Жозеф). Шик. Осил. Замба. "Едем". Ном. Шака. Естрада. Атлаз. Раб. Суши. Асана. Рим. Янтар. Рубенс (Питер Паул). "АЕГ". Ирина. Офис. "Кнор". "Мидеа". Крак. Етрополе. Аксел. Ли (Юнас). Ацетат. Радар. Напредък. Нит. Иса. Амели. Алод. Ур. Китар. "Тя". Кира. Ита (Хосе). Иврит. Ха-шек (Ярослав). Саралия. Лон. Ал (Даниил). Олтар. Абе (Шиндзо). Анат. Топка. "Манон". Ибик. "Агон". Манева (Цветана). "Жо". Допир. "Уле". Блат. Факир. Каба. Орак. Крин. Клен. "Шанел". Мезонет. Улика. До. Лаик. Езеро. Ити. Антимон. Не-он. Аллаx. Несесер. Арена.
--------------------------	--	--

АБОНАМЕНТ 2025

Днес в броя

Препоръки на книги: подборка на произведения на чуждоезични автори, насочени към деца и юноши от първоначално училище

АЗ·БУКИ

НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТ ЗА СЪЗДАВАНЕ НА НАУКА

Априлската гимназия чества 190-годишнина

Наркотиците отнемат бъдещето

Започнаха срещи с ученици в рамките на кампанията на МОН за профилактика на зависимостта

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година	Цена за година онлайн
Български език и литература	45 лв.	40 лв.
История	45 лв.	40 лв.
Математика и информатика	45 лв.	40 лв.
Педагогика	99 лв.	89 лв.
Професионално образование	60 лв.	54 лв.
Стратегии на образователната и научната политика	63 лв.	57 лв.
Философия	36 лв.	32 лв.
Обучение по природни науки и върхови технологии	63 лв.	57 лв.
Чуждоезиково обучение	45 лв.	40 лв.
Вестник „Аз-буки“	99 лв.	89 лв.

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Разгадават езика на животните

Възможно ли е изкуственият интелект да помогне на хората да разберат животните и да се свържат отново с природата? Отговорът е „да“ според изследователска лаборатория с нестопанска цел, която е привлякла някои от най-богатите филантропи в технологичната индустрия. От звукоизолираната камера в лабораторията, осеяна с микрофони, се чува изобилно цвърчене – води се оживен „разговор“ между женски зеброви чинки, предава „Асошиейтед прес“, цитирана от БТА.

„Вероятно обсъждат и нас, макар че не е ясно какво точно си говорят“, казва Логан Джеймс, постдокторант в Университета „Макгил“ в Монреал, Канада. Той вярва, че е близо до разшифроването на вокализацията им благодарение на партньорството си с проекта „Земни видове“.

Целта на проекта „Земни видове“ е да декодира комуникацията на други създания с помощта на новаторски инструменти за изкуствен интелект. „Не искаме да създадем преводач, който ще ни позволи да говорим с други видове – казва Джейн Лоутън от изследовател-

Снимка iStock

ския екип. – Изследванията биха могли да помогнат за изготвянето на по-добри екологични стратегии и отново да свържат човечеството с често забравяни екосистеми. Вярваме, че като напомняме на хората за красотата, изтънчеността и интелигентността на другите видове и на природата, като цяло, можем да започнем да възстановяваме тези отношения.“

Освен пробив в разбирането на езика на животните учениците очакват подобрено междувидово разбирателство да допринесе за по-голямо уважение към планетата в условия на климатични промени.

В Университета „Макгил“ технологията генерира специфични звуци по време на симулирани разговори с живи чинки, които помагат на изследователите да изолират всеки уникален шум. Компютърът обработва звуците в реално време и отговаря със свои собствени. Записите се използват за обучение на аудиоизкуствен модел на изследователска група, специализирана в животинските звуци и базирана в Бъркли, Калифорния.

Учениците очакват до 2030 г. да получат „наистина интересни прозрения“ за начина, по който общуват животните, а напредъкът в областта на изкуствения интелект ускорява изследванията.

Месото не е било на почит в менюто на австралопитека, смятан за древен предшественик на човешкия род, предава „Ройтерс“, цитирана от БТА. Включването на продукта в хранителния режим е било важен етап от човешката еволюция, потенциален катализатор на постижения като увеличаване размера на мозъка.

Учените обаче се затрудняват да определят кога е започнала консумацията и кой пръв е опитал месо. Нови изследвания предоставят първите преки доказателства, че австралопитекът е консумирал много малко или никакво месо, като е разчитал на растителна диета. Проучването определя на базата на химическия състав на зъбния емайл хранителния режим на седем индивида от вида австралопитек от Южна Африка, датирани отпреди 3,7 – 3,3 милиона години.

„Месото вероятно е изиграло значителна роля за увеличаване капацитета на черепа – за развитието на по-голям мозък по време на човешката еволюция. Животинските ресурси осигуряват висококонцентриран източник на калории и са богати на основни хранителни вещества, минерали и витамини, които са от решаващо значение за подхранването на големия мозък“, казва Тина Люеке от Института „Макс Планк“ по химия в Германия и Университета във Витватерсранг в Република Южна Африка. Тя е водещ автор на изследването, публикувано в списание „Сайънс“.

„Нашите данни оспорват предположението, че месото е било ключов компонент от диетата на австралопитека, въпреки че някои екземпляри са открити заедно с каменни инструменти и кости с белези от нарязване“, казва Люеке.

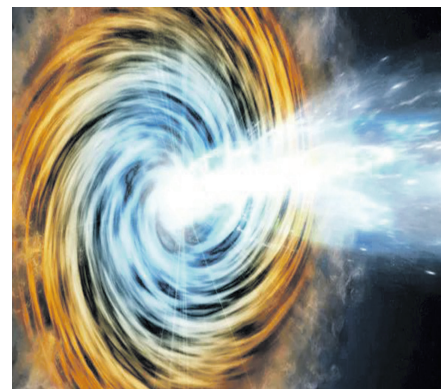
Констатациите предполагат, че консумацията на месо е започнала на по-късен етап, може би от последващи популации на различни видове австралопитеци или от други видове в човешката еволюционна линия, наричани общо хоминини, отбелязва „Ройтерс“.

Австралопитекът е имал маймуноподобни черти на лицето и мозък с размер около една трета от този на нашия вид, както и сравнително дълги ръце с извити пръсти, подходящи за катерене по дърветата. Стоял е на два крака и е ходел изправен. „Дава изключително важни сведения за еволюцията на придвижването на два крака и ранното използване на инструменти. Въпреки че мозъците им са били по-малки от нашите, относителният им размер е бил малко по-голям от този на съвременните шимпанзета“, допълва Тина Люеке.

Обстрелва ни свръхмасивна черна дупка

Астрономи откриха свръхмасивна черна дупка, която изстрелва гигантски енергиен лъч директно към Земята. Тя е забелязана на 12,9 милиарда светлинни години от Земята. Новооткритият блазар, наречен J0410-0139, има маса, равна на 700 милиона слънца. Той е най-старият от този вид, виждан някога, и променя познанието ни за ранната Вселена. Космическата свръхсила се прицелва в нас от галактика в ранната Вселена до 800 милиона години след Големия взрив.

В новото проучване, публикувано в The Astrophysical Journal Letters, изследователите откриват новия блазар, използвайки данни от множество телескопи, включително Atacama Large Millimeter Array (астрономически интерферометър от 66 радиотелескопа в пустинята Атакама в Северно Чили), телескопите „Магелан“ и Европейската южна обсерватория, всички разположени в Чили, и орбиталната обсерватория „Чандра“ на НАСА.

Радиовълните от този блазар изминават повече от 12,9 милиарда светлинни години, за да достигнат до нас, което е нов рекорд за този тип космически обект. Забележителната възраст на гиганта ще позволи на изследователите да научат повече за това как са се оформили първите свръхмасивни черни дупки и как тези галактически ядра са еволюирали.

„Изравняването на струята на J0410-0139 спрямо нашата линия на зрение позволява на астрономите да надникнат директно в сърцето на тази космическа електроцентрала – казва Емануел Момджиян, астроном от Националната радиоастрономическа обсерватория във Вирджиния и съавтор на изследването. – Блазарът предлага уникална лаборатория за изследване на взаимодействието между струи, черни дупки и тяхната среда по време на една от най-трансформационните епохи на Вселената.“

До момента са открити по-малко от 3000 блазара и повечето са разположени много по-близо до Земята от J0410-0139.

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ

— година XXX, в киевски 1, 2021

ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА

Научно-методическо списание
— година XX, 2012 — киевски 1

ФИЛОСОФИЯ

Българско научно-методическо списание
— година XXI, 2012 — киевски 1

ЧУЖДОЕЗИКОВО
ОБУЧЕНИЕ

Научно-методическо списание
— година XXXIX, 2012 — киевски 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

3

23 – 29 януари 2025 г.

Алек Попов – конвертируемост, многопластовост, хумор, сатира, ирония

Откъс от „Алек Попов и съвременната
българска литература“

Проф. д.ф.н. Амелия Личева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Ранната смърт на Алек Попов преобърна фокуса в говоренето за писателя и постави на дневен ред въпроса за мястото му в съвременната българска литература. Безспорно той беше много четен, харесван писател, винаги споменаван, когато трябваше да се открият знакови имена в съвременната литература, така че няма как да използваме думата недооценен за него. И въпреки това смъртта му остави усещането, че не сме казали достатъчно за Алек, че е трябвало по-активно да говорим за книгите му, и че е видим пропуск фактът, че той така и не получи най-престижната родна награда „Роман на годината“.

Предразсъдъкът, че четенето и харесването на един писател не са достатъчен атестат за качеството на неговите текстове, за щастие, не доминираше по отношение на писането на Алек Попов. Но точно около смъртта му и постове, които се пуснаха в социалните мрежи, се видя и тази посока на мислене. Според тях четенето и превеждането на един писател били знак, че той е достъпен, лесен, търсено конвертируем. Без да се казва директно, внушаваше се идеята, че едва ли не голям е този писател, когото не превеждат, защото смятат за непреводим. Оставям настрана това клише, макар че отдавна теоретици и критици на превода са показали, че няма непреводими текстове. Но пак те – също така отдавна – са показали и че наглед прости изречения крият дълбочина и подводни камъни, които често пъти се оказват по-сложни за превод от един текст, написан примерно с техниката на „поток на съзнанието“. Да се превежда Алек Попов, със сигурност не е лесно, защото езикът му е многопластов, освен това при него трябва да се превеждат хумор, ирония, което винаги е предизвикателство. Но не за това сега ще говорим.

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Списание се реферира
и индексира в Web of Science

Главен редактор

Проф. д.п.н. Галя Христонова
E-mail: hristozova@bfu.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 4/2024:**

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Творчеството като аскеза и
горест „Балада за Георг Хених“
(Виктор Пасков) / Магдалена Ко-
стова-Панайотова

Алек Попов и съвременната
българска литература / Амелия
Личева

Живописният псевдоекфразис – функции и значения в романа „Бел ами“ на Мопасан / *Соня Александрова-Колева*

ЕЗИКОЗНАНИЕ

Колоративите бял/червен в българските преселнически говори в Украйна: карпато-балкански успоредици / *Валентина Колесник, Галина Яроуца*

Ритъм и ритмична организация на речта / *Петър Цонев*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Модел за оценка на рецептивния език при деца от предучилищна възраст / *Нели Василева, Елена Бояджиева-Делева, Деница Кръстева*

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Проект „Българската литература за деца и юноши XX – XXI в.“ / *Александра Антонова*

Резултати по проект „Прозодични аспекти на българския език в съпоставителен план с други езици с лексикално ударение“ (Годишна конференция на Американската асоциация на преподавателите по славянски и източноевропейски езици (AATSEEL) / *Мирена Пацева*

Критично въведение в едно от „белите полета“ на литературните ни изследвания (Андрей Ташев „Въведение в българската морска белетристика от първата половина на XX век“) / *Йоанна Гудалова*

ЛИЧНОСТИ И СЪБИТИЯ В ОБРАЗОВАНИЕТО И В НАУКАТА

Професор Александър Панов на 70 години / *Петър Михайлов*

В своите изследвания на световната литература един от най-важните ѝ изследователи днес – Дейвид Дамрош, твърди, че има две основни стратегии в съвременното писане на световните автори. Едната е през националното да се защитават универсални ценности, другата – да се тушират локалните маркери и да се адресира директно към една глобална публика. Втората тенденция има своите силни предшественици при модернисти от типа на Кафка или Бекет. Така че да се обвиняват писатели за това, че работят с универсални сюжети, че правят истории, в които общочовешките теми и ценности са изведени на преден план, е смешно обвинение на комплексирани писатели, които не могат да спечелят дори родната публика, да не говорим за световната.

А че Алек Попов е добър писател, при това погледнато не само откъм родната ни литература, доказват много от неговите книги. Ще дам само един пример и той ще е с последната. Става дума за издадения през 2023 г. от „Сиела“ сборник с разкази, който носи заглавието „Нови и избрани разкази“. Книгата събира 20 разказа, които великолепно илюстрират всичко, което може да се каже за писането на Алек Попов. Те са изключително разнообразни като теми, майсторски сюжетирани, абсолютно нерегионални, макар да казват много и за България. Но на практика те говорят за съвременния свят изобщо. В тях присъстват политически теми от днешното, но загатнати с вкус, без публицистични елементи. Стъпват на приключенското, авантюрното, фантастичното, философското, историческото. Редуват се по-леки и забавни четива с дълбоко философски, почти притчови текстове („Вятърът на старостта“), като всички те изпълняват онази най-ключова роля на литературата да променя, да тласка към прозрения, към промяна. Мога да го кажа и по-клиширано – тези разкази имат послание и в един свят на изпразненост откъм съдържание мотивират читателя – той знае защо е седнал да чете този сборник. Изобщо, дълбочината в тях е в нивата, в смисъла, а иначе те са „гостоприемни“ за читателя и не спекулират с нещо, което Алек Попов винаги нескрито е отричал – онази езикова еквилибристика, която заменя реалното съдържание. Накратко, в тези разкази има ясен стил и многопластово съдържание, тоест това, което много пъти прави литературата голяма.

Така че идеята за разрыв между читателско мнение и критика може и да е важна, когато имаме масови четива, но със сигурност водещите критици изследват точно тези писатели, които, бидейки част от националните си литератури, можем да определим като световни и които имат читатели както в родината си, така и навън. Защото те са тези, които преминават граници, взривяват стереотипи и налагат онези универсални ценности, от които съвременният свят неистово се нуждае.

Да бъде четен и превеждан, това наистина определяше Алек Попов и той беше може би първият български писател след Виктор Пасков, за когото това можеше да се каже още през 90-те. В последното десетилетие от миналия век, с цялото разкрепостяване на езика, с вноса на идеи, с нахлуването на стотици големи имена от класиката и съвремението, българската литература почти нямаше шансове.

Тя трябваше да отлюспва от себе си десетки идеологически писатели, беше дискредитирана в очите на родната публика, а много нямаше с какво да се реабилитира. Издателите не я искаха в своите каталози, не им се рискуваше. Нейното място беше главно в периодиката. Вярно, започваха експериментите, появяваха се нови имена, но това не беше достатъчно за връщането на читателите. Към онова време са насочени и манифестните текстове на Александър Късов, който, макар и с други доводи, говореше за това, че българската литература я няма, не съществува.

В този контекст един от писателите, които успяха да се наложат, да направят име и да привлекат читатели още тогава, беше тъкмо Алек Попов. През този период се появиха някои от неговите знакови сборници с разкази – „Другата смърт“ (1992), „Мръсни сънища“ (1994), „Пътят към Сиракуза“ (1998). С тях писателят се заяви като продължител на традиции, които, от една страна, можем да търсим в писането на Светослав Минков – градското, вкуса към фантастичното, вкуса към страшното, вглеждането в човешкото всекидневие откъм неочакваното, от друга – при Станислав Стратиев – с усета за абсурд, със сатиричния поглед към въпросното всекидневие. Но разбира се, заяви се и като разказвач с талант, със собствен почерк, майстор на смеха и иронията, който умее да вплита актуалното, документалното във фикциите си, и който говореше на читателите тук и сега. Затова и нямаше как и те да не му се отблагодарят с интерес към написаното. Така че на Алек Попов от 90-те дължим както заявката, че българска литература има и ще я има, така и провокирането на читателите, обръщането им лека-полека и към родното. И не на последно място, той беше един от първите автори от периода, който провокира интерес у българистите по света към ставащото в съвременната българска литература. И през тези двойки линии – на читатели и преводачи, обърнали поглед към нея, тя започна да се връща на картата на Европа.

Не на последно място, успехът на разказите на Алек Попов вдъхна увереност и на други писатели, а и на издателите, че този жанр не е за пренебрегване, че той също печели читатели, и това направи разказа един от водещите жанрове в съвременната българска литература. Вярно е, че в последните десетилетия това е и обща тенденция. Завръщането на кратките форми отговаряше на новата скорост на живеене, на нагласите за бърза консумация. Но не можем само с времето да обясним авторитета на жанра у нас. По-скоро става дума за школа, отгледана в традицията на Алек Попов.

Съвременната литература, не българската, литературата по принцип е много раздвоена между това какви светове трябва да представя. Част от големите писатели биха отговорили – трябва да представя моя свят. И те не крият, че пишат за себе си, за своя аз, за своите преживявания, за близките си. Така би могъл да отговори нобелистът Патрик Модiano, така може да отговори Исабел Алиенде, така могат да отговорят писателите емигранти, и още, и още... Други, като Алис Мърно, ще кажат, ако напиша текст за себе си, за своите близки, той ще е в друг раздел на книгата, няма да е при разказите, защото разказите представят чужди истории и това е смисълът на писането. Между тези две крайности, разбира се, стои онова разбиране за литературата, което я мисли като създаваща възможни светове, в които персонажите са нашите фикционални двойници, които ни помагат да разбираме по-добре себе си. Алек Попов със сигурност умееше да провокира възможни светове през писането си, но и със сигурност беше от писателите, които не обичаха да дълбаят в автобиографичното. За него литературата беше „писане с въображение“ и това се оценяваше от читателите. Както самият той неведнъж е казвал: *опитвам да търся вдъхновение извън себе си. В конфликти и сблъсъци, които ме изстрелват в една по-глобална емоционална орбита.*

Казаното дотук за традициите, които Алек Попов съвместяваше, за почерка му, намери своя израз и в най-известното му произведение – „Мисия Лондон“. Дори и тези, които не са чели писателя, най-малко са гледали филма и знаят името на автора. Така че можем да кажем, че това е книгата, която направи от Алек Попов създател на български бестселър и която и до днес предизвиква интереса на преводачите. Като новото, което донесе този роман, е и мощната употреба на политическото в него, без да избие в журналистика или публицистика, каквито примери преобладаваха в края на 90-те и началото на новия век. В романа има прототипи на политици или известни личности. Най-типичният пример в „Мисия Лондон“ е Деворина Селянова, която е прототип на Антонина Стоянова – жената на бившия президент на България Петър Стоянов. Разпознаваеми са и типажите на българските дипломати, на служителите в посолствата; на чужди политици, но като цяло, романът ги вплита в свой сюжет и по този начин усилва въздействието. Защото той се превръща в сатира, която разобличава порядки, манталитет, принципи, върху които се опира политическият живот. Затова и когато прави изводи, че смяната на правителства води до идването на власт на нови и отново гладни хора, които заменят старите и повтарят поведението им, те звучат мотивирано и авторитетно. В този смисъл, става дума за литература, която освен за забавление може да послужи и за оформянето на определени изводи и която, без пряко да заявява такава тенденция, има какво да каже по отношение на социалното.

Да вземем още един пример – ако се опитаме да възстановим контекста и непременно да потърсим прототипи, ще видим, че появяващият се и в този роман министър-председател има за модел Иван Костов. Описан е като суров и властен политик, изплувал от първичния хаос на посткомунизма, който има вид на човек, закусващ „всяка сутрин крехки чиновнически съдби“. И всеки може да прави аналогии, но те не са нужни на сюжета на романа, не са и важни. Голямата цел на „Мисия Лондон“ не е в документалистиката, а в сатирата, при това, нека пак да го кажем, не на отделни личности, а на принципи и порядки. В този смисъл, романът не е прикован нито към определени хора, нито към конкретно време, а колкото и банално да звучи, отстоява своята универсалност. Силата му е в това да покаже как литературата може да се възползва от политиката, а и да я осмее, когато това е необходимо.

Едно от най-провокативните произведения на Алек Попов, вече от второто десетилетие на новия век, е двутомникът за сестри Палавееви – „Сестри Палавееви в бурята на историята“ и „Сестри Палавееви по пътя към новия свят“. Романите се появиха в контекст, в който носталгията по комунизма и партизанското движение не само че не беше отминала, а като че ли се беше и засилила. Затова и за част от публиката тези книги бяха гавра, поругаване на паметта, опошляване на историята. Но всъщност това са романи, от които имаме огромна нужда като общество – защото в тях комунизмът не е просто патетично отречен, той е иронизиран, направен смешен, несъстоятелен.

Едно от най-провокативните произведения на Алек Попов, вече от второто десетилетие на новия век, е двутомникът за сестри Палавееви – „Сестри Палавееви в бурята на историята“ и „Сестри Палавееви по пътя към новия свят“. Романите се появиха в контекст, в който носталгията по комунизма и партизанското движение не само че не беше отминала, а като че ли се беше и засилила. Затова и за част от публиката тези книги бяха гавра, поругаване на паметта, опошляване на историята. Но всъщност това са романи, от които имаме огромна нужда като общество – защото в тях комунизмът не е просто патетично отречен, той е иронизиран, направен смешен, несъстоятелен. Привържениците му са окарикатурени, амбицията на новата власт е сведена до продажност и лична изгода. Може би, ако точно тези романи започнат да се учат в българското училище, най-после ще сложим край на героизирането на едни актове, от които просто трябва да се срамуваме. С убедеността, че миналото нито трябва да се върне, нито може да се промени, но то трябва да се познава, за да не пречи на развитието на обществото напред.

В брой 35 от 2023 г. на „Литературен вестник“ е поместен един разказ на Алек Попов, който носи заглавието „Най-студеният ден (едно предчувствие)“. Той не е включен в последната книга на писателя, за която стана дума, защото, както обясни самият писател, е твърде различен, не е в стилистиката на очакваното от него. Разказът най-общо е за липсващата граница между света на живите и този на мъртвите, като в него има нещо от онази сингеровска убеденост, че измеренията, времето са само относителни, както относително е състоянието. Мъртвите винаги са тук, казва героят на Алек Попов. И това звучи не просто като проникновение, преминало през съзнанието на който и да е човек и снело разпечатка на мислите, но и като лично завещание.

Пълния текст четете в „Български език и литература“, кн. 4, 2024 г.

Другото лице на местоимението „Аз“ в руския език

*Откъс от „О «переносном» употреблении местоимения
«Я» (на материале русского языка)“*

Золян Сурен Тигранович

Балтийский федеральный университет «Им. Канта»

1. Местоимение «Я» – ключевое понятие прагмасемантики языка, благодаря ему обеспечивается взаимодействие языковой системы и контекста. Применительно к семантике местоимения «я» утвердилась точка зрения, с предельной четкостью сформулированная Эмилем Бенвенистом: «Тот есть “ego”, кто говорит “ego”» (Benvenist 1974, p. 294). В силу этого, как было отмечено еще В. В. Виноградовым, «с грамматической точки зрения наиболее устойчива и наименее многозначна форма 1-го лица единственного числа как форма субъекта речи» (Vinogradov 1986, p. 377). Но он же и оговаривал: «Правда, в некоторых случаях возможно экспрессивное замещение формы 1-го лица формой 3-го лица, когда субъект характеризует себя со стороны как постороннее лицо» (Vinogradov 1986, p. 377). Тем самым В. В. Виноградов предусматривал возможность для говорящего не только само-референции, но и ино-референции (в его терминах – небукального или переносного употребления). Так, он называл «ближайшим переносным значением формы 2-го лица» случаи, когда оно используется говорящим для обозначения не собеседника а самого себя» (Vinogradov 1986, p. 374).

Эти фрагментарно высказанные идеи можно дополнить и развить в свете современных логико-семантических теорий. Ранее нами были выделены различные аспекты прагмасемантики «Я», показано, что, следует основываться на разграничении перформативного и констатиного аспектов высказывания, или, что терминологически представляется предпочтительнее, перформативном и дескриптивного модуса употребления (Zolyan 2023). Разграничение между тем, кто говорит и о ком говорят, в случае местоимения «Я», обычно оказывается нейтрализованным. Однако

Заглавието е на редакцията

www.foreignlanguages.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д.н. Димитър Веселинов
E-mail: dvdimitrov@uni-sofia.bg

Редактор

Д-р Силвия Петрова
0889 60 44 53

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: foreignlanguages@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Чуждоезиково обучение“, кн. 4/2024:

ПРИЛОЖНО ЕЗИКОЗНАНИЕ

Динамика на езиковите процеси, книжовни норми и явления в процес на преустройство или кризи на общуването в българското общество / Владислав Миланов

За някои проблеми на използване на терминологията и нейното тълкуване в римскоправни текстове / Малина Новкиришка-Стоянова

A Note on the Language Components of Aphasia / *Kostadin Chompalov, Dobrinka Georgieva*

МЕТОДИКА

Вербална и невербална комуникация между треньор и обучаеми по време на занятия по плуване с деца със СОП / *Биляна Рангелова, Красимира Дешева, Петър Тодоров*

Педагогическо приложение на дигиталните технологии в обучението по чужд език: предимства и предизвикателства / *Ирена Димова, Пламен Цветков, Михал Павлов*

Дебатът като форма на убеждаваща комуникация в университетското обучение по английски език / *Мария Нейкова*

ЕЗИК И КУЛТУРА

О “переносном» употреблении местоимения «я» / *Зоян Тигранович*

Лингвокултурологични аспекти на превода на шеги и анекдоти (върху примери от три английски и американски комедийни сериала) / *Неда-Мария Панайотова*

ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКА АРХЕОЛОГИЯ

Заедин принос към историята на обучението по немски език в края на XIX – началото на XX в. / *Весела Белчева*

IN MEMORIAM

Памяти Юрия Дерениковича Апресяна (1930 – 2024) / *Димитър Веселинов, Надя Делева*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

New Approach to Socio-Phonetic Studies of American Spontaneous Speech Prosody in Gender-Age Paradigm / *Viktoriia Olinchuk*

возможны контексты, где оно может быть актуализовано, и тогда создаются возможности для переносных значений, которые и стали предметом рассмотрения в данной статье.

Вопреки формуле Бенвениста, говорящий может обозначать себя и иным способом, чем местоимение *Я*. Так, весьма распространено *Мы* или говорение о себе в третьем лице, когда используется имя собственное. С другой стороны, «Я» может обозначать не реального говорящего, а некоторого воображаемого индивида (ср.: «Я убит подо Ржевом»; Твардовский; «То, что я сейчас говорю, говорю не я»; О. Мандельштам). Сам Бенвенист счел нужным оговорить: «Определение может быть уточнено следующим образом: *я* – это тот индивид, который производит речевой акт, содержащий акт производства языковой формы *я*» (Бенвенист, с. 274). Как видим, в этом определении фигурируют уже два *Я* : *Я* – производящий языковой акт индивид и *Я* – результат производства языковой формы. Как правило, эти «Я» ко-референтны. Однако само раздвоение делает возможными ситуации, когда эти «Я» рассогласовываются: «Я-индивид выражается отличной от Я-местоимения формой, а форма «Я» отсылает не к говорящему, а к другой языковой форме (например, «Я-рассказчик, Я- лирический герой, Я – обобщенный говорящий, и т.п.). Тем самым становится очевидным, что возможность ино-референции заложена и в семантике самого местоимения «я», и для этого не требуется его замена на формы третьего лица или имя собственное. Местоимение «Я» является многозначным, одновременно обозначая как субъекта речи, так и того же субъекта, описывающего *себя со стороны как постороннее лицо* (если воспользоваться словами В. В. Виноградова). Вместе с тем возможные транспозиции (обозначение говорящим себя посредством второго или третьего лица, делегирование функций говорящего иному реальному или вымышленному субъекту, модальные трансформации и т.п.) могут нарушать эту спаянность, и тогда двуклая, но единая семантика «Я» распадается. В целом возможны два случая. Один из них условно может считаться проявлением синонимии (один и тот же говорящий обозначается посредством двух различных форм: например, как то часто встречалось в выступлениях последнего президента СССР – *Я* и *Михаил Сергеевич*). Второй есть проявление омонимии, поскольку местоимение «Я» относится к различным индивидам или же – в альтернативной версии модальной семантике, к одному и тому же индивиду, но в альтернативных мирах (Если бы я был Макроном, то я бы жил в Париже). Манифестация подобных семантических отношений в русском языке имеет ряд особенностей, которые могут быть выявлены на фоне экспликации универсальных характеристик механизмов само- и инореференции.

Наиболее существенным представляется разграничение между Я-перформативным и Я-дескриптивным: между тем «я», которое говорит (описывает) и тем, о котором говорит (которое описывает) первое «Я». Это разграничение получило название *перформативной гипотезы*: «Все повествовательные предложения, встречающиеся в контекстах, в которых могут появляться местоимения первого лица, производны от глубинных структур, содержащих одно и только одно перформативное предложение более высокого уровня, в котором главный глаголом является глагол говорения

(Ross 1970, p. 253) (перевод наш). Различие между этими «я» не ограничивается их локализацией на различных семантико-синтаксических уровнях, оно затрагивает различие в их статусах. Одно Я, говорящее, отсылает к «Я-описываемому». При этом Я-описываемое может быть оформлено как грамматический объект ([Я говорю] Она меня любит). Между этими я могут быть установлены различные отношения: *субстанциональное тождество/различие* или же *корреляция – отсутствие корреляции*.

Такое понимание может быть расширено. Любое высказывание предполагает вводное главное предложение *Я говорю здесь и сейчас*, или его собственно перформативную модификацию: «*Я прошу...*», «*Я приказываю...*», «*Я обещаю*» и т.п. Это предложение-перформатив может быть не выражено в поверхностной структуре, однако может найти в нем отражение. Эти показывает, что главное различие заключается в статусах – говорящий субъект высказывания может занять по отношению к самому себе различную позицию – представить себя как грамматический субъект или же объект описания. Тем самым можно дополнить перформативную гипотезу, связав ее с вышеприведенным пониманием «Я» как отношения высказывания к мета-описывающей структуре. Я-перформативное описывает Я – *кто говорит*), Я-дескриптивное – есть объект описания, *Я-тот, о ком говорят*. Безусловно, рефлексивная петля, о которой говорил Бенвенист, отождествляет их, и они, как правило, субстанционально идентичны и семантически коррелятивны: $Я_1$ – *кто говорит*; $Я_2$ – *о ком говорит тот Я_p, кто говорит «Я»*.

Однако поскольку эти «Я» задействованы в различных ситуациях, к ним «Я» применимы различные семантические процедуры. Так, высказывание ($Я_1$ говорю) $Я_2$ *приехал в Париж* может предполагать ответ – *Это неправда*. Отрицание может быть понято двояко: *Неверно: Сурен не приезжал в Париж* или же *Неверно: Сурен не говорил такого*. Различия между $Я_1$ и $Я_2$ как проявление различия в их статусах наглядно видно из сопоставления разных вариантов отрицания от первого лица: первое, буквальное, явно абсурдно: (*Я говорю*) *Я сказал что я приехал в Питер, но на самом деле я этого не говорил*. В зависимости от того, что отрицается – ситуация говорения или же ситуация приезда – высказывание оценивается по-разному – как опровержение или же как признание в обмане.

На различие в статусах накладывается и различие в контекстуализации. Я-перформативное может быть локализовано только здесь и сейчас и оформлено только и только в настоящем времени. Я-дескриптивное может быть передвинуто в различные времена и контексты, в том числе и невозможные (*Я создал вечный двигатель*).

Ю. С. Степановым было предложено описывать взаимоотношения между «я» и «ты» как операцию метафоры: это «передвижения слова «я» на другую субстанцию, которая станет Я только в одном, не субстанциональном, отношении – в том отношении, что займет мое место в акте речи» (Stepanov 1985, p. 228). Различие между перформативным «Я», самим говорящим, и Я-дескриптивным, обозначающим говорящего, также можно трактовать как разграничение формы и субстанции. К таким случаям можно отнести модальные контексты, например «Я мог быть сейчас в Питере» – говорящий как субстанция находится здесь, тогда как описываемый субъект предложения находится в Питере.

Как другое проявление метафоры, можно рассматривать и герменевтические практики наложения на текст двух авторов; в предельных случаях это, с одной стороны, «Я» – автор текста, с другой «Я» – читатель, «я»-текста. Насколько причудливыми могут быть отношения референции «Я» в модальных контекстах, свидетельствует Пушкинский фрагмент «Когда б я был царь», в котором Я-Пушкин в пределах одного предложения переносится на Я – *царь Александр*, а Пушкин занимает позицию Ты: *Когда б я был царь, то позвал бы Александра Пушкина и сказал ему: «Александр Сергеевич, вы прекрасно сочиняете стихи*. Заметим, что в подобных модальных перемещениях определяющим оказывается фактор перформативного говорящего, относительно которого происходит согласование сказуемых. Перформативное «Я», даже будучи не выраженным, подчиняет себе предикат предложения. Так, в русском языке очевидно, что говорящий, даже идентифицируя себя с лицом противоположного пола, сохраняет свои оригинальный пол (точнее, грамматический род). Так, говорящий-мужчина должен употребить *Если б я был Мишель Обама, я бы жил в Белом Доме*, тогда как говорящий-женщина должна употребить *Если б я была Барак Обама, я бы жила в Белом Доме*.

Так, Анна Каренина, представляя себя в образе Каренина, говорит о гипотетической себе-как-Каренине в женском роде, тогда как говоря о ком-нибудь-как-Каренине – в мужском, при этом о реальной самой себе говорит и в первом, и в третьем лице (*эту жену, такую, как я*).

О, если бы я была на его месте, если бы кто-нибудь был на его месте, я бы давно убила, я бы разорвала на куски эту жену, такую, как я, а не говорила бы: *ma chère, Анна*» (Л. Толстой. Анна Каренина. Часть 4, гл.3).

Безусловно, это тот перформативный говорящий, которому приписывается высказывание, а не его реальный автор: так, высказывания Татьяны Лариной о себе - *Онегин, я была моложе* - оформляются в женском роде, хотя их реальный автор – Пушкин.

Обратная ситуация имеет место при употреблении возвратного местоимения себя, поскольку «оно может относиться только к тому лицу, которое сознается субъектом действий или состояний, выраженных в слове, «подчиняющем (прямо или косвенно) данное местоимение» (Vinogradov 1974, p. 272). Поэтому местоимения «меня». «мне» появляется в предложениях, где субъект говорения, тот, кто говорит, не является субъектом предложения, – тем, о ком говорится: (*Я говорю:*) *Он обманул меня*, в противном случае используется *себя* (*Я говорю:*) *Я обманул себя*.

Поскольку перформативное Я – это не столько физическая субстанция, сколько социальная, то она определяется набором полномочий и контекстуальных характеристик, существенных для успешной реализации речевого акта (я-говорящий, выступающий как судья, священник и т. п.). Так, высказывание «Я осуждаю» будет иметь раздичную силу, если произносящий его судья высказывает его в официальной или семейной обстановке. Поэтому возможно и иное направление транспозиции – когда уточняется, какому именно перформативному «Я» кореферентно «Я» дескриптивное. Вследствие этого при уникальности говорящего перформативное «Я» также может быть многозначно: один и тот же физический говорящий может выступать в различных перформативных ипостасях. Поэтому возможны неоднозначные отношения между Я-актуальным говорящим и перформативным «Я» высказывания в различных семиотических статусах, предполагающих различный объем полномочий и ответственности. Например, одно и то же физическое лицо может говорить как представитель того или иного института, что изменяет статус говорящего «Я».

Еще одним проявлением метафорического переноса местоименного значения является замена дескриптивного «Я», взгляда на самого себя со стороны, формами второго и третьего лица. И Виноградов, и Бенвенист особо отмечали легкость, при которой я-дескриптивное выражается формами второго лица. В этом случае Я-говорящий описывает себя с точки зрения своего актуального или потенциального собеседника. Следует отметить, что при таком употреблении транспозиция предполагает отсылку к чужому высказыванию. Например: (*Я, Сурен, говорю:*) *Они набедокурят, а я/ты отвечай*. В случае использования *ты* очевиден цитатный характер высказывания (*кто-то скажет мне: отвечай*), что не столь явно при употреблении первого лица. Примечательно, что в случае замены на третье лицо требуется индивидуализация: (*Я, Сурен, говорю:*) *Они набедокурят, а я/ Сурен отвечай* – «я» может быть заменено на имя собственное, но не на местоимение «Он». Приведенный В. В. Виноградовым (Vinogradov 1974, p. 377) уникальный случай подобной замены показывает, что такие случаи не только крайне редки, но и для адекватного понимания требуют особого пояснения: в самом тексте указывается на квазичитатный характер такой референции.

Пълния текст четете в „Чуждоезиково обучение“, кн. 4, 2024 г.

Съвременни концепции и практики на изкуствения интелект

*Откъс от „Модел за изучаване на учебен предмет
„Изкуствен интелект“ – концептуални
и съдържателни ракурси“*

Инж. Илиян Василев, докторант

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Увод

Изкуственият интелект в дискурса на средното образование

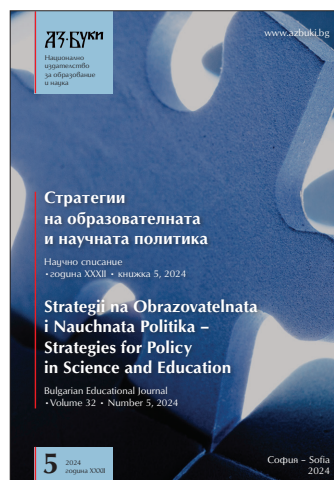
Безспорен е фактът за мощното развитие и ускореното на влизане на изкуствения интелект в съвременните технологии, в живота на обикновения човек. Огромни са икономическите ползи в определени сектори от неговото внедряване. Положителен пример може да бъде здравната индустрия, където изкуственият интелект (ИИ) се използва за анализиране на медицински изображения и подпомагане на лекарите при поставянето на диагнози. Според доклад на Световната здравна организация (СЗО)¹ ИИ редуцира до 50% от всички медицински грешки в първичната медицинска помощ, които са административни грешки.

„Изкуственият интелект не е нова научна област“, а е разработен с идеята чрез „алгоритъм от елементарни стъпки за разсъждение да се намират цялостни решения“ (Tabakova-Komsalova et al. 2022, p. 10). Предвид на влизането му в доста производствени сектори, неизбежна е бъдещата интеграция на изкуствения интелект и образованието.

Министерството на образованието на Република Корея от 2020 г. е създадо различни Artificial intelligence (AI) и свързани предмети и ги е интегрирало в ревизираната учебна програма от 2022 г., като такива са включително „Програмиране“, „Основни принципи на AI“, „Използване на AI“, „ИИ етика“, „Социален импакт на ИИ“ (Park & Kwon 2023).

AI може да позволи нови подходи за учене, преподаване и образование, но може също така да промени обществото по начини, по които предоставя нови предизвикателства за образователните институции. Това може да изостри про-

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science;
The Philosopher's Index*

Главен редактор

Чл.-кор. проф. д.т.н.

Христо Белоев

E-mail: hbeloev@uni-ruse.bg

Редактор

Д-р Албена Симова

0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Стратегии
на образователната
и научната политика“,
кн. 5/2024:**

**ОБРАЗОВАНИЕ
ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ**

Managing a Positive and Life-Skills Development in the School-Based Curricula: a Literature Review on the Sustainable Education /
Lindita Durmishi, Ardian Durmishi,
Milena Filipova, Silva Ibrahim

Проучване ролята на образованието за икономическото развитие на регионите в България / Николай Стоенчев, Яна Христова

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПАРАДИГМИ

Application of the Competency Model in Business Administration Higher Education in Horizon 2030 / Nadya Mironova, Tatyana Kicheva, Miglena Angelova

Verbal Aggression as a Product of the Minimized or Missing Functions of Social Intelligence / Yavor Georgiev, Vesela Mareva

Природонаучната грамотност в учебните програми по човекът и природата и биология и здравно образование / Иса Хаджидали, Теодора Коларова

ОБРАЗОВАНИЕТО В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Image Generative Programs of Artificial Intelligence and Their Use in Educational Disciplines of Linguistics, Literature, And Arts – The Semiotic Aspects / Christo Kaftandjiev, Vesselina Valkanova

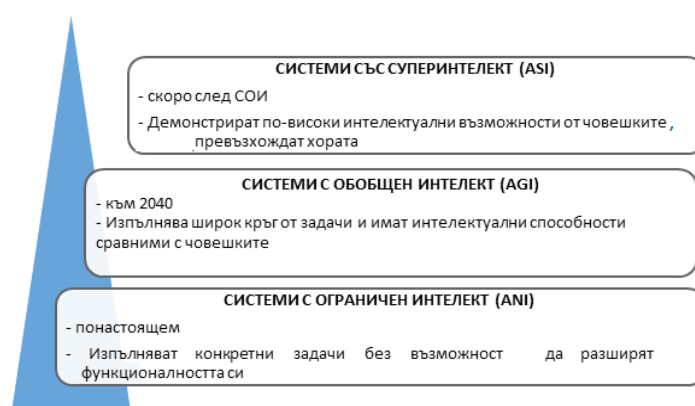
Модел за изучаване на учебен предмет „Изкуствен интелект“ – концептуални и съдържателни ракурси / Илиян Василев

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Intensive Wellness Program – A Method for Optimizing Motor Condition / Darinka Ignatova

пуските в уменията и да поляризира работните места или може да изравни условията за образователни възможности (Shiohira 2021).

Систематичното разглеждане на въпросите и темите за ИИ е по насока разкриването на неговата еволюционна спирала по Кордон (2023, р. 29, фиг. 1). Ако до момента са налични системи с ограничен интелект, развитието на такива системи според редица автори ще доведе до системи със суперинтелект – по-висок от интелектуалните възможности на човек. Този факт, сам по себе си, ни дава основание да изведем като неизбежна и наложително необходима учебническа подготовка в средното образование по ИИ, която неминуемо ще бъде съществена съпътстваща част от живота на обучаемите.

Фигура 1. Трите еволюционни фази на изкуствени интелект по Кордон (2023)

Редица изследвания от текущите две години анализират някои от функциите на изкуствения интелект във връзка с образованието. Авторы като (Chan& Tsi 2023) споделят, че изкуственият интелект предоставя методи за по-ефективно обучение и предлага по-ефектни модели и процедури за ученически опит. Изследванията на учени от *Университета Елон* водят до заключения, че изкуственият интелект може ефективно да подпомага определянето на нивото на учениците след приключването на даден курс и да спомогне планировката за следващ такъв (Committee, 2023).

Чрез изкуствения интелект могат да бъдат направени смарт играчки – това са модели на компютризирано подбрани развлекателно-образователни айтаи (устройства и дейности) (Abed 2021).

Значителен за отбелязване е извод от едно проучване как ИИ „спомога за разбиране на нови или въображаеми употреби на езика“ (to understand novel or imaginative uses of language) (Wang et al. 2019). Този факт е многозначителен и съществен, защото в съвременните средни професионални училища (и не само), акцентът от досегашното доминиране на технико-теоретични факти и познания трябва да бъде променен в насока към холистично-синергетичен, евристичен подход, при който езикът и многообразието на формите му, както и символите дават ново осмислени и нови концептуални логики на самите технически средства и апарати.

Наблюдавани са значително добри ефекти в развитието на умения за решаване на конфликти в екипи, както и в дейности и планировка в конфликтни и ситуации за взимане на решение decision-making (Oosthuizen 2022).

Darling-Hammond, Flook, Cook-Harvey, Barron, & Osher (2020) определят че ИИ създава среда и условия в която обучаемите да бъдат ангажирани по-добре социално, отколкото сравнено с текущите форми на образование. Предвид на влизането му в доста производствени сектори, неизбежна е бъдещата интеграция на изкуствен интелект и образованието. Поради това прилагането на AI за подпомагане на човешкото учене и знания вероятно ще има най-голямо въздействие. Проучването на иновативния ефект на AI е от съществено значение, тъй като той има колосално въздействие върху образованието (Tuomi 2018, p. 3).

Модел на структура и съдържание на ИИ като учебна дисциплина

Проектирането на цялостен план за изучаване на изкуствен интелект (AI) за ученици включва комбинация от теоретични знания, развитие на практически умения и приложение в реалния свят.

Настоящата статия цели описателно да създаде модел за обучение по предмет в средното образование на база концептуалните и функционални характеристики на изкуствен интелект.

За задълбоченото изучаване на изкуствения интелект авторът предлага разделянето на **два предмета**, изучавани във втората гимназиална степен на средното образование:

– **Въведение в изкуствения интелект** – част от общообразователната подготовка.

– **Програмиране на изкуствен интелект** – част от профилираната и професионална подготовка.

Предметът „Въведение в изкуствен интелект“ няма идеята да бъде профилиран, а е подходящ за всички видове паралелки от средното училище и обхваща тематичните ядра като: *базови знания и дефиниция за ИИ, основни методи за алгоритмична обработка на данни, функциите на изкуствения интелект и по-разгърнат план приложенията на ИИ*. В статията се предлага тематично и времево разпределение и учебно съдържание по този предмет.

Предметът „Програмиране на изкуствен интелект“ и тематиките в него са насочени за профилиране и професионална подготовка за специалностите „Компютърен техник“, „Системно програмиране“, „Киберсигурност“ и подобни отраслови, като обхваща знания за: *предикатно смятане и декларативни езици, въведение в програмирането на изкуствения интелект, анализ на концепциите за списъци стек, опашка, граф, дървета, методи на търсене алгоритмика на ИИ*. В текущата статия не се разглежда план на този учебен предмет и подготовка, а е оставен за следваща статия.

Програмирането на изкуствения интелект включва в по-малка или в по-задълбочена степен (в зависимост от хорариума за изучаване) на програмни езици за изкуствен интелект, какъвто е Prolog – език, създаден специално за приложение в изкуствен интелект. Prolog е език за *декларативно програмиране*, тоест извършване на логически анализи и изводи от налични данни, както и структуриране на алгоритмични алтернативи и намиране на всички възможни решения, а не само на едно.

Тематични единици по учебния предмет „Въведение на изкуствен интелект“ – 36 часа (2 ч. седмично).

Година 1: Въведение в ИИ.

СРОК 1: Основи на ИИ (18 седмици)

Тема: Въведение в изкуствения интелект: (1 – 3 седмица)

– Дефиниция на AI, същност и история.

– Разграничаване между общ AI и специализиран AI.

– Етични съображения при разработването и внедряването на AI.

Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашно задание):

– Дискусия в клас: мозъчна атака с ежедневни примери за приложения на ИИ.

– Гледане на документални филми или TED разговори (Technology, Entertainment and Design – общоизвестни публични мнения на водещи компании от даден бранш) за историята и въздействието на AI.

– Изследователска задача: проучване на текущи новинарски статии (дебати, изказвания в социалните мрежи), свързани с развитието на ИИ.

Тема: Основи на машинното обучение, математика на ИИ: (4 – 9 седмица)

- Концепции за супервизирано и неконтролирано обучение, както и обучение с подкрепление в условията на ИИ.
- Запознаване с концепциите на дискриптивни езици – примери.
- Запознаване с алгоритми, като линейна регресия, дървета на решенията (decision tree) и невронни мрежи.
- Практически упражнения с основни модели за машинно обучение, използващи библиотеки на Python или Prolog.

Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашна, задание) :

- Практическа дейност: прилагане на линейна регресия с помощта на библиотеки на Python – примерно NumPy и Pandas.
- Групови микропроекти – задания: анализиране на набор от данни и представяне на констатации за ефективността на различни алгоритми за машинно обучение – SWOT анализи.

Тема: Основи на задълбочено обучение (Deep Learning AI): (10 – 18 седмица)

- Въведение в концепциите за дълбоко обучение като конволюционни невронни мрежи (CNN) и повтарящи се невронни мрежи (RNN).
- Приложения на задълбочено обучение при разпознаване на изображения, обработка на естествен език и др.

- Съставяне на прости идейни модели и проекти за дълбоко обучение.

Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашна, задание):

- Беседи, гледане на видеоклипове: изграждане на основна невронна мрежа (с помощта на TensorFlow или Keras).
- Проучвателни задачи: проучване на научни статии за идеи и разработки на deep learning, като AlphaGo или модели за разпознаване на изображения.
- Задание: проектиране и обучение на конволюционна невронна мрежа за класифициране на изображения от набор от данни като CIFAR-10.

СРОК 2: AI приложения и проекти. (18 седмици)**Тема: ИИ в ежедневието: (1 – 4 седмица)**

- Проучване на реални действащи приложения на AI в различни сектори като здравеопазване, финанси, транспорт и развлечения.

- Презентации за AI приложения, по избор на учениците по лични интереси.

Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашно задание):

- Екскурзия: посещение на местни фирми или организации, които използват AI технологии и интервюиране на професионалисти.
- Дебат в клас: обсъждане на етичните последици от AI приложения като лицево разпознаване или ИИ полиция (predictive policing).
- Групова презентация: проучване и представяне на AI приложения в конкретна индустрия, като здравеопазване или финанси.

Тема: Разработване на AI проект: (5 – 18 седмица)

- Фасилитирана фаза на разработване на проект, при която учениците избират приложение с изкуствен интелект, върху което да работят.
- Сформиране на екипи и провеждане на проучване по избраното приложение.
- Внедряване и тестване на AI модели в дадена област (индустриална, наукоприложна) с помощта на налични набори от данни или симулации.

Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашно задание) :

- Дискусии, „мозъчна атака“: генериране на идеи за AI проекти и формиране на екипи въз основа на интереси.
- Разработване на прототип: създаване на скеч-рамка (или макети) на потребителския интерфейс на AI приложението.
- Дискусии за междугрупова обратна връзка: критикуване и предоставяне на конструктивна обратна връзка относно идеите за проекти и напредъка между участници на различни групи.

Представяне и оценка на проекта за изкуствен интелект – две седмици

- Финализиране на AI проекти и подготовка на презентации.

- Представяне на проекти пред класа и получаване на обратна връзка.
- Отразяване на предизвикателствата, пред които са изправени, и научените уроци по време на проекта.

Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашно, задание):

- Представяне на проекта: създаване на миниизложба, където учениците представят своите AI проекти на учители, връстници и поканени гости.
- Панелна дискусия: хостване на панел от експерти от индустрията за оценка и предоставяне на обратна връзка за студентски проекти.
- Документиране изводи и портфолио на участници: писане на есе за размисъл относно предизвикателствата, пред които е изправен, и научените уроци по време на процеса на разработване на проекта за ИИ.

Година 2: Усъвършенствани AI технологии и AI етика

СРОК 3: Разширени концепции за AI (18 седмици)

Тема: Reinforced Learning (RL) и други напреднали техники: (1 – 4 седмица)

- Разбиране на принципите и алгоритмите за обучение с подкрепление (RL).
 - Проучване на усъвършенствани техники, като генеративни състезателни мрежи (GANs) и трансфер на обучение.
 - Практически проекти за внедряване на алгоритми за RL и усъвършенствани техники.
- Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашно, задание):*
- Кодиране: прилагане на основен RL алгоритъм, като Q-обучение.
 - Проект за обследване: проучване на последните постижения в RL обучението и представяне на изводи пред класа.
 - Симулационно упражнение: използване на OpenAI Gym или подобни платформи за експериментиране с обучение за засилване в различни среди.

Тема: ИИ за роботика и автономни системи: (5 – 18 седмица)

- Преглед на тематиката за роботиката и автономните системи, супервизирани от AI.
 - Казуси от работи с AI и автономни превозни средства.
 - Проектиране и програмиране на прости, управлявани от AI роботизирани системи или симулации.
- Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашно, задание):*
- Семинар по роботика: изграждане и програмиране на прости работи с помощта на Arduino или Raspberry Pi.
 - Анализ на казус: разглеждане на примери от реалния свят на задвижвани от AI работи и автономни превозни средства и обсъждане на тяхното въздействие върху обществото.
 - Групов проект: проектиране и представяне на концепция за управлявана от AI роботизирана система за решаване на конкретен проблем или задача.

СРОК 4: Етика на ИИ и бъдещи тенденции (13 седмици)

Тема: Етични съображения в ИИ: (1 – 3 седмица)

- Обсъждане на етични принципи и дилеми, свързани с ИИ (като пристрастия, сигурност, безработица и роботизация и др.).
 - Обсъждане на различни гледни точки относно етиката и подходи за регулирането на ИИ.
 - Формулиране на етични насоки за отговорно разработване и внедряване на AI.
- Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашно, задание):*
- Дебат: аргументиране за и против противоречиви теми в етиката на ИИ (като използването на технология за разпознаване на лица или автономни оръжия).
 - Сценарии за етични кодекси: анализиране на хипотетични ситуации и обсъждане на етичните последици от различни подходи на законодателни инициативи.
 - Гост-лектор (или панелна дискусия, гледане на видео дискусии по темата): поканване на етик или изследовател на ИИ да изнесе лекция за значението на етиката в развитието на ИИ.

Тема: Бъдещи тенденции в AI: (4 – 6 седмица)

- Проучване на модерни и авангардни изследвания на AI и нововъзникващи тенденции.
- Бъдещето на AI.

- Ръководени от студенти изследователски проекти по избрана AI тема или тенденция.
- Методи на обучение и дейности (в час и/или за домашно, задание):
- Изследователски симпозиум: организиране на симпозиум, на който студенти представят своите изследвания относно нововъзникващите тенденции в ИИ, като квантово изчисление или креативност, контрол и пр., управлявано от ИИ.
- Технологична творческа ИИ витрина (може и виртуална такава): създаване на технологичен панаир, където студенти демонстрират авангардни AI технологии и обсъждат потенциалните им приложения.
- Дебатен турнир: хостване на дебатен турнир относно бъдещи сценарии за развитие на AI, като например сингулярността или управлявано от AI управление.

Окончателен проект и оценка

Окончателен проект: (4 – 6 седмица)

- Индивидуален или групов изследователски проект върху специфичен аспект на ИИ, избран от учениците.
- Писане на изследователска статия или създаване на мултимедийна презентация за демонстриране на открития.
- Представяне на окончателния проект пред връстници и учители за оценка.

Оценяване по учебен предмет:

- Непрекъснато оценяване въз основа на участие в клас, задачи и етапи на проекта.
- Окончателна оценка на изследователския проект, представяне и цялостно разбиране на концепциите и етиката на ИИ.

Заклучение

Предложеният модел за учебна програма по ИИ има за цел да предостави на учениците в гимназията цялостно и по-задълбочено разбиране за изкуствения интелект, като обхваща фундаментални концепции, практически приложения, напреднали технологии, етични съображения и бъдещи тенденции в областта, като чрез комбинация от теоретично обучение, практически проекти, творческа дейност и дискусии да се развият умения за критично мислене и да се подготвят за по-нататъшно обучение или кариера в области, свързани с AI. Безспорни са тенденциите на навлизане и употреба на изкуствен интелект във всички индустриални и професионални дейности и такъв тип знания и структура, по която ще бъдат обучавани учениците, са крайно необходими за съвременните изисквания на пазара на труда, както и за кариерното им развитие.

Пълния текст четете в „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 5, 2024 г.

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

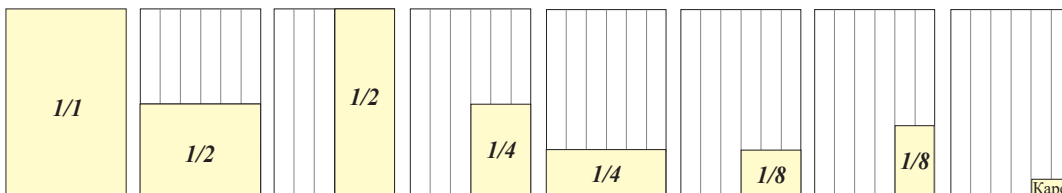
1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

2. Цени за реклама на първа и последна страница – по договаряне

3. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 г – 80 лв. за 1000 бр.

4. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница (в левове)

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

6. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2017 г.